

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA
FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Vývoj koncepcí péče o životní prostředí
města Plzně**

**Development of concepts of environmental care
in the city of Pilsen**

Martina Bischofová

Plzeň 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Vývoj koncepcí péče o životní prostředí města Plzně*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni dne 20. dubna 2018

.....

podpis autora

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala RNDr. Janu Koppovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce, za odborné vedení, cenné rady, vstřícnost, trpělivost a čas, který mi věnoval během konzultací.

Obsah

Úvod.....	9
1. Cíle práce.....	10
2. Rozbor problematiky	11
2.1. Životní prostředí.....	11
2.2. Ochrana životního prostředí ve městech.....	11
2.2.1. Územní plánování jako nástroj pro ochranu životního prostředí	12
2.2.2. Hygiena životního prostředí	13
2.3. Péče o životní prostředí ve městě.....	15
2.3.1. Historie péče o životní prostředí ve městě	15
2.3.2. Péče o životní prostředí ve městě v současnosti.....	18
3. Metodika práce	22
4. Etapizace vývoje péče o životní prostředí v Plzni.....	24
4.1. Rozvoj města Plzně od počátku 19. století.....	26
4.1.1. Zeleň a zakládání sadů v Plzni	26
4.1.2. Hygienické poměry v 1. polovině 19. století.....	27
4.1.3. Jednota pro zakládání sadů k okrášlení města Plzně a jeho okolí	28
4.2. Rozmach města na přelomu 19. a 20. století.....	29
4.3. Meziválečné období	34
4.4. Plánování města v poválečném období	36
4.4.1. První poválečný základní upravovací plán.....	37
4.4.2. Územně-plánovací dokumentace z 60. let.....	39
4.5. Vývoj města od 70. let	39
4.5.1. První postsocialistický územní plán	41

4.6. Koncepční dokumenty od počátku 21. století	42
5. Vývoj území Lochotínského parku a jeho okolí.....	47
5.1. Vývoj od lázeňského parku k současnosti	47
5.2. Rozbor využití ploch na vymezeném území	49
6. Zhodnocení a diskuze	54
Závěr	58
Seznam tabulek	59
Seznam grafů	59
Seznam obrázků.....	59
Seznam použité literatury	60
Abstrakt.....	65
Abstract.....	66

Úvod

Životní prostředí chápeme z pohledu člověka jako určitý souhrn faktorů, přírodních, umělých i sociálních, které nás ovlivňují i obklopují a samozřejmě ho můžeme v určité míře ovlivňovat i my lidé. V současném světě je téma ochrany životního prostředí velmi aktuální a přibývá informací a spekulací o důsledku neudržitelnosti územního rozvoje. Jedním z důležitých nástrojů, kterým je usměrňován neustále se rostoucí rozvoj sídel a zajišťována ochrana životního prostředí je územní plánování. Nynější územní plánování navazuje na historické řízení a koncipování vývoje výstavby měst. Od počátku 19. století bylo vyvíjeno soudobé plánování, kdy společnost musela navrhnout nástroje pro regulaci výstavby ve městech. Tyto urbanistické koncepce byly vytvářeny v důsledku rozvoje průmyslu a tím následné zvyšování hustoty obyvatelstva, urbanizace a výroby ve městech.

V této bakalářské práci provedu rozbor, jak se k péči o životní prostředí stavěli v západočeské metropoli – v Plzni. Město Plzeň bylo založeno roku 1295 v Plzeňské kotlině na soutoku řek Mže, Radbuzy, Úhlavy a Úslavy (Matušková a kol., 2007). Plzeň tvoří na území západních Čech významné správní, ekonomické, obchodní, průmyslové a kulturní centrum, a díky jeho výhodné geografické poloze jeho ekonomický rozvoj stále roste. Velký rozmach zaznamenala Plzeň v době industrializace v 19. století, byl zde založen Měšťanský pivovar a podnik Škoda a město bylo významným centrem strojírenského a potravinářského průmyslu v západních Čechách. Plzeň byla donedávna vnímána jako průmyslové město, ale jeho image se mění. V současné době je samozřejmě průmyslová výroba součástí socioekonomické sféry. Ale rozvoj vzdělanosti obyvatelstva, který je spojován s rozvojem Západočeské univerzity, propojením vědy a výzkumu s praxí, dále pak rozvoj kultury, zdravotnictví a sportu, to jsou příklady, které poukazují na rozvoj terciární a také kvartérní sféry (Matušková a kol., 2007).

1. Cíle práce

Cílem této bakalářské práce je provést rozbor vývoje přístupů k péči o životní prostředí na území města Plzně na základě studia koncepčních dokumentů. Stěžejní problematikou mé práce je rozbor koncepčních dokumentů s ohledem k péči o životní prostředí v Plzni, která je v určitých obdobích spjatá s koordinací regulačních plánů či upravovacích plánů.

Dílčím cílem bakalářské práce je posouzení vývoje k životnímu prostředí na modelovém území ve městě Plzeň. Jako modelové území jsem si pro svoji práci vybrala Lochotínský park a jeho okolí. Právě tento park, který je nejstarším parkem v Plzni a ve kterém se nacházely městské lázně, je příhodným územím pro rozbor postupného vývoje.

2. Rozbor problematiky

2.1. Životní prostředí

Ačkoliv každý člověk podvědomě ví a dokáže vysvětlit, co znamená pojem životní prostředí, je přesto důležité uvést přesnou terminologii. Zákonná definice v § 2 zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí zní, že životním prostředím je *vše, co utváří přirozené podmínky existence organismů, včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie* (Tuháček, 2015, s. 17). Obecně se jedná o soubor všech vnějších podmínek, životních i neživotných, kterými je obklopena populace nebo jiný živý systém.

Ochrana životního prostředí je také definována v zákoně o životním prostředí, a sice jako *činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku* (Damohorský, 2010, s. 29).

Stav životního prostředí se stal důležitým faktorem pro hodnocení kvality života společnosti.

2.2. Ochrana životního prostředí ve městech

Význam ochrany životního prostředí ve městech narůstá s přibývajícím městskou populací. Města a jejich kvalita životního prostředí se mění neustále a nejen hospodářství, ekonomika, technologický pokrok, ale i národní politika ovlivňuje kvalitu městského životního prostředí (Vejchodská, 2009).

2.2.1. Územní plánování jako nástroj pro ochranu životního prostředí

Způsob využití jednotlivých ploch, lokalizaci a řešení jednotlivých investic a stanovení urbanistických podmínek pro všechny objekty, jejich soubory, které nějak zasahují do uspořádání území, staveb a zařízení, to je výsledkem územního plánování. Územní plánování obsahuje poměrně rozsáhlou strukturu zpracování, schvalování i udržování územních plánů (Opplová, 1994).

Územní plánování se především zaměřuje na cíle, které jsou všeobecně prospěšné pro obyvatele daného města. Mezi tyto záměry řadíme zlepšování životních podmínek, což představuje vytváření podmínek pro zvyšování životní úrovně, řešení sociální a kulturní infrastruktury či zlepšování kvality bydlení. Dále mezi cíle patří ochrana a tvorba životního prostředí, a jak rozumně zacházet s využíváním přírodních zdrojů. Nedílnou součástí zaměření územního plánování je racionální využívání území. Tento cíl se soustřeďuje na organizaci a rozvoj velkých sídelních komplexů, rozvoj infrastruktury anebo ochranu zemědělské půdy (Opplová, 1994).

Územní plánování se musí zaměřovat na vyvážený rozvoj území, který vezme v úvahu sociální, ekonomické i ekologické faktory. Pro prosazování principů udržitelného rozvoje je tedy územní plánování silným nástrojem. V návaznosti na územní plánování existuje koncepce rozvoje území, přičemž podstatou této koncepce je formulování cílů, které směřují k udržitelnosti a zároveň konkretizovat způsoby, jakými je potřeba rozvoj koordinovat a usměrňovat (Maier a kol., 2012).

Současná právní úprava plně zohledňuje ochranu životního prostředí jako jednu z nejdůležitějších funkcí územního plánování a zároveň vyhovuje požadavkům na ochranu životního prostředí na národní i mezinárodní úrovni, taktéž i v rámci Evropského společenství. Dále s ochranou životního prostředí v rámci územního plánování je spojena soustava chráněných území evropského významu Natura 2000 a strategický plán uplatňující principy udržitelného rozvoje na regionální úrovni tzv. místní Agenda 21.

2.2.2. Hygiena životního prostředí

Města se v současné době potýkají s obecnými problémy v souvislosti s ochranou životního prostředí. Jedná se především o znečištění povrchových vod městskými odpadními vodami, nadměrný hluk (především hluk z dopravy), problematika komunálních odpadů či znečištění městského ovzduší. Disciplína, která zkoumá jevy, které mají přímý vliv na zdravotní stav a kvalitu života obyvatel, jako jsou kvalita ovzduší, kvalita vody, vibrace, hluk, tepelné znečištění, systém odpadového hospodářství a podobně, se nazývá hygiena životního prostředí. Tato disciplína se zabývá únosnou kapacitou životního prostředí vůči znečišťování a opatřeními proti jejímu překračování. Vytvářet požadavky pro odstraňování existujících problémů v oblasti hygieny životního prostředí a vytvářet požadavky pro předcházení těmto problémům je schopno územní plánování. V následující tabulce lze nalézt možnosti územního plánování ve vztahu k základním tematickým oblastem hygieny životního prostředí.

Tab. č. 1 – Možnosti územního plánování ve vztahu k hygieně životního prostředí

Tematická oblast	Tvoření požadavků pro odstraňování zjištěných hygienických problémů	Tvoření požadavků pro předcházení hygienickým problémům
kvalita vody	vymezení plochy pro čistiřnu odpadních vod a díky veřejně prospěšných staveb zajištění podmínek pro realizaci	revitalizací vodních toků lze vytvořit podmínky pro zvýšení samočisticích účinků v tocích
kvalita ovzduší	vymezení území pro izolační zeleň	zamezení vzniku nových zdrojů znečištění prostřednictvím regulace území
teplota	vymezení ploch s ochlazujícími účinky na okolí, případně navýšení jejich plošného významu v území (plochy zeleně, vodní plochy)	zamezení výstavby v území extrémně náchylném k přehřívání, zajištění funkčního vodního režimu v území, dostatečná přítomnost zeleně, vymezení dostatečného podílu ploch s ochlazujícími účinky na okolí v území (plochy zeleně, vodní plochy)
hluk	vymezení území pro protihluková opatření (formou izolační zeleně, opatření stavební povahy)	zamezení vzniku nových zdrojů hluku prostřednictvím regulace, neumisťovat zejména bydlení do území se zvýšeným hlukovým znečištěním
odpady	navýšení ploch pro sběrná místa (sklárky, spalovny, recyklační střediska atd.)	vymezení dostatku ploch pro sběrná místa, sklárky, recyklační střediska atd.

Zdroj: převzato z Maier (2012)

Ochrana životního prostředí je jeden z nejdůležitějších aspektů územního plánování. Hlavní myšlenkou zajišťující ochranu životního prostředí ve strategickém plánování je respektování principů udržitelného rozvoje a dále snaha propojení sociálních

a ekonomických faktorů s potřebami životního prostředí. Součástí politiky životního prostředí je příprava řady koncepčních dokumentů pro dílčí činnosti.

Společným tématem koncepcí je udržitelný rozvoj měst a městského prostředí. Existuje koncepce *Cities of tomorrow* (v překladu města zítřka), kterou zpracovali odborníci z Evropské komise pro regionální rozvoj. Tento dokument představuje souhrn zásad evropského modelu udržitelného rozvoje měst. Koncepce popisuje, že tzv. města zítřka by měli zajišťovat vysokou úroveň ochrany a kvality životního prostředí ve městech a v jejich okolí. Neustále se rozvíjející osídlení a živelný růst měst, to je problematika, kterou koncepce také neopomíná. Městské ekosystémy v některých případech jsou ohrožovány na úkor rozrůstání zastavěných ploch (*Cities of tomorrow*, 2011).

2.3. Péče o životní prostředí ve městě

2.3.1. Historie péče o životní prostředí ve městě

Vývoj lidských sídel i životního prostředí je přirozeně spjat s vývojem společnosti. Změny společenských a hospodářských podmínek měly dopad na strukturu obyvatelstva, rozmístění obyvatel, formu jednotlivých sídel a i na kvalitu životního prostředí. První zmínka, kdy můžeme hovořit o péči městského životního prostředí je z období renesance. Nejpodstatnějším přínosem tohoto období bylo vytváření parků a zahrad, které povětšinou byly součástí zámků, klášterů a městských rezidencí. Zároveň průmyslová činnost a vznik manufaktur začala podstatněji ovlivňovat městské životní prostředí (Opplová, 1994).

Období průmyslové revoluce v 19. století bylo spojeno v evropských městech s nárůstem urbanizace, kdy se obyvatelé koncentrovali do velkých měst a jejich předměstí. Intenzivní rozvoj průmyslové činnosti vedl ke zhoršení kvality životního prostředí a následně i zhoršení zdravotního stavu městských obyvatel. Dokonce některé části měst se dostaly do tak krizových situací, že docházelo k asanaci celých čtvrtí, aby byla zlepšena kvalita životního prostředí (Vejchodská, 2009).

Z hlediska rozvoje městské zeleně patří období 19. století k nejdůležitějším a rozhodujícím. Dle Kupky (2006) se právě v této době formuje veřejná zeleň v pravém

smyslu slova a většina měst je „zelenější“ než na konci 19. století. Většina měst se rozšiřuje za městské hradby, kde se budují nová předměstí. A zeleň se začleňuje již záměrně a uvědoměle do městského prostředí. Zpočátku se jedná o úpravu nevyužitých prostorů náměstí, míst po zrušených hřbitovech, o vysazování květin, stromů a keřů jako okrasných prvků. Postupem času se stává městský veřejný park, sad či zahrada formujícím prvkem při plánování rozvoje města. Svou dobrovolnickou činností na tvorbě městské zeleně se výrazně podílí i část obyvatelstva. Pro toto období je typické velké množství nově vzniklých okrašlovacích, turistických a osvětových spolků, jednot či komisí.

Na popud rychlého růstu měst, koncentrace obyvatel a výroby, ale také pod vlivem společnosti se na konci 19. století začaly tvořit moderní urbanistické teorie a nové přístupy k plánování měst. Takové urbanistické koncepce byly tvořeny ve spojení plánování amerických měst, která byla zakládána na volném prostranství nebo při plánování přestavby měst. Velmi důležitým motivem koncepcí byl zájem na řešení sociálních a hygienických problémů v osídlení a celkové zlepšení kvality životního prostředí (Opplová, 1994).

Jako jedna z nejméně výraznějších koncepcí, která vychází z kontextu podmínek 19. století je koncepce tzv. zahradních měst. S výchozí myšlenkou na toto téma přišel anglický urbanista Ebenezer Howard, který napsal knihu *Garden Cities of Tommorow*. V knize propaguje princip koncepce a popis zahradního města. Limitující počet obyvatel pro vybudování zahradního města měl být 32 000 obyvatel, s odpovídajícím počtem pracovních příležitostí a s rozsáhlými zelenými pásy pro zemědělské a rekreační účely. Celý systém zahradních měst se měl skládat z 6 satelitů spojených rychlými dopravními trasami okolo centrálního města. Tato koncepce nepředpokládala postupný růst města. Pokud by tedy město dosáhlo limitní velikosti, měl by být tento růst zastaven a dále realizován v jiném geograficky blízkém městě. Na základě této teorie bylo první realizací zahradního města vybudování města Letchworth ve Velké Británii (Jebavý, 2012).

Ve 20. století stále pokračoval růst průmyslové sféry a měst. Kvalita životního prostředí se zhoršovala i v 1. polovině 20. století a na základě toho, že lidé se tohoto problému

začali více všimát, vznikala komplexnější politika ochrany městského prostředí (Vejhodská, 2009).

Ve 20. letech, po období 1. světové války, vyvrcholil technologický vývoj společnosti. Industrializace měla negativní dopad životní prostředí, města měla problémy s kvalitou vody, infrastrukturou a znečištěným ovzduším. Situace ve městech se stala kritickou, na základě toho se této problematice více začali věnovat různí architekti a politici. Inspirací pro vytváření nových teorií o městech v Českých zemích byl již zmíněný koncept zahradního města, který částečně ovlivnil urbanistické plánování a postoj k životnímu prostředí (Dostalík, 2017).

Období po 2. světové válce bylo v evropských zemích primárně spojeno s obnovou měst. Vznikali komplexnější územní plány, regulační plány a koncepce zahrnující ochranu životního prostředí. Navrhovány byly i zákony o územním plánování a ochraně životního prostředí, avšak ne vždy byly schváleny (Dostalík, 2017).

V 70. letech 20. století se v souvislosti s udržitelností města a ekologickými přístupy objevuje pojem kompaktní město. Tento pojem je primárně spojen s urbanismem a se zachováním kompaktnosti urbánního prostoru za pomoci nástrojů územního plánování. Ve spojitosti návrhů kompaktního města se řeší otázky jako omezení narůstající automobilové dopravy ve městech, znečištění ovzduší, snížení emisí, rozvoj veřejné dopravy anebo tzv. inteligentní růst města zaměřující se na energetické úspory, právě díky kompaktnosti uspořádání urbánního prostoru (Halás a kol., 2013).

Lze doložit spojitost vývoje města a jejich rozšiřování s charakteristickými požadavky na péči o životní prostředí. Z tabulky č. 2 je patrný vliv vývoje měst na primární požadavky k péči o životní prostředí a není sporu, že hlavní požadavky jsou spojeni se zajištěním kvalitní vody ve městě a zároveň budování městské zeleně (parky, sady, aleje).

Tab. č. 2 – Charakteristické požadavky na péči o životní prostředí v kontextu s rozvojem měst

Etapy vývoje	Charakteristika vývoje	Charakteristické požadavky na péči o životní prostředí
1.	vznik organizované společnosti ve spojení s rozvojem měst	zajištění zásobování města vodou, budování vodovodů
2.	nárůst industrializace, zhoršení hygienických podmínek ve městech, zvýšené znečištění vodních toků	ochrana zdraví obyvatel, budování kanalizace, kanalizování městských toků a zajištění čištění odpadních ploch, formování městské zeleně
3.	nárůst průmyslových závodů, urbanizace, rozvoj zástavby	zajištění kvality životního prostředí, eliminace zdrojů znečištění, posílení rekreační a ekologické funkce městské zeleně a vodních ploch
4.	zavedení principů trvalé udržitelnosti do rozvoje města	zlepšení kvality vody, reakce na limity přírodních zdrojů

Zdroj: vlastní zpracování dle (Kopp, 2017) a (Opplová, 1994)

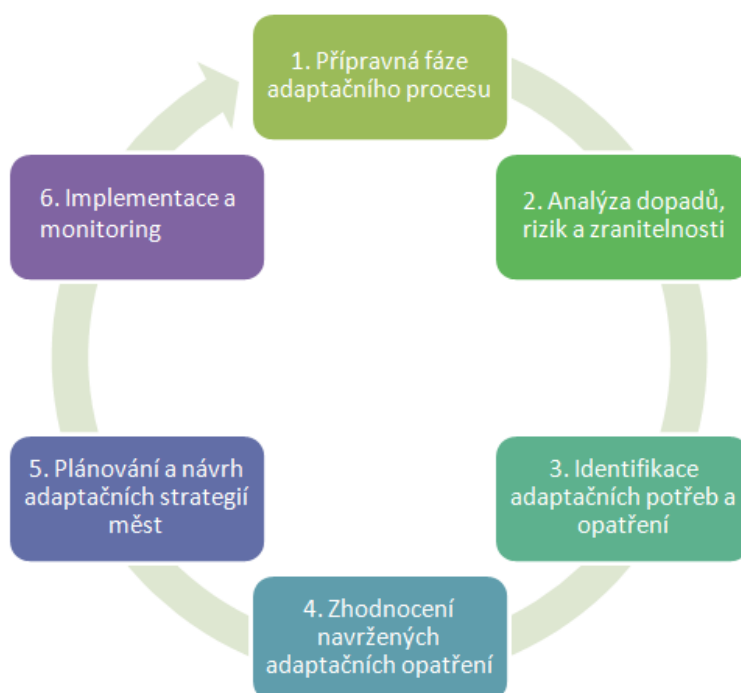
2.3.2. Péče o životní prostředí ve městě v současnosti

Aktuální trendy v péči o životní prostředí a budoucí environmentální trendy reflektují měnící se potřeby společnosti. A díky zvyšujícím se rizikům a zájmu veřejnosti o kvalitu životního prostředí se v poslední době neustále rozšiřují poznatky o zdrojích znečišťování a problémech životního prostředí. Narůstá zájem o toto téma a vzniká spousta nových studií a koncepcí po celém světě.

Společným tématem těchto koncepcí je problematika udržitelného rozvoje. Jednotlivé koncepce a studie se zaměřují na určitou dílčí oblast problematiky. Velmi aktuálním

tématem je změna klimatu, která zvyšuje rizika pro společnost v urbánních oblastech. Dle Baroše (2015) zahrnují rizika spojená se změnou klimatu ve městech především vlny horka a nárůst tepelného ostrova města, povodně, extrémní srážky či dlouhotrvající sucha. Z důvodu předejití negativních dopadů na kvalitu života obyvatel, je nezbytná příprava města a to především pomocí vhodně zvolené kombinace adaptačních opatření. Beatley (2012) uvádí, že mnoho měst přijalo vizi udržitelnosti, ale nejsou si zcela jisti, jak se k novým nástrojům, modelům či metodám dostat. „*Města a metropolitní regiony jsou možná nejdůležitějšími místy pro řešení udržitelnosti a pro rozvoj zelené agendy*“ (Beatley, 2012, s. 2).

V rámci České republiky vznikl projekt UrbanAdapt, jehož cílem je reagovat na možné dopady změny klimatu ve městech a rozvíjet procesy příprav adaptačních strategií měst (Útvar koncepce a rozvoje, 2018b). Na níže uvedeném obr. č. 1 lze uvést proces začleňující adaptační opatření do urbánního systému.



Obr. č. 1 – Adaptační cyklus pro rozvoj adaptačních strategií a opatření

Zdroj: vlastní zpracování dle Baroš (2015)

Možnost řešení dopadů klimatických změn je podpora rozvoje modro-zelené infrastruktury založené na zvyšování podílu funkční zeleně a prvků podporujících přirozený koloběh vody v městské krajině. Dle Koppa (2017) vznikla již řada studií podporující koordinaci strategického a územního plánování podporující multifunkční využití plochy a zajištění distribuce vody do mikrostruktur města.

Koncepce pocházející z Velké Británie, nesoucí název Blue-Green City (v překladu modro-zelené město), věnuje svoji pozornost na obnovu přirozeného oběhu vody ve městech a propojení vodního hospodářství a zelené infrastruktury. Toho by mělo být dosaženo kombinací a ochranou hydrologických a ekologických hodnot městské krajiny a zároveň realizovat adaptační opatření k řešení povodňových událostí. Zároveň tento „modrozelený přístup“ k vodnímu hospodářství ve městě má snahu na uspokojení požadavků městského odvodňování a plánování prostřednictvím integrovaných strategií (Blue Green Cities, 2016).

Kabisch (2016) vymezuje pojem Urban green space (v překladu plochy městské zeleně) jako zelené plochy, včetně parků, městských lesů, obytných zahrad a jiných otevřených prostorů pro rekreační potřeby a jiné ekosystémové služby. Dle Kabische (2016) se dostupnost těchto zelených ploch stává stále důležitějším aspektem při plánování a analýze z hlediska významu zelených ploch na kvalitu obyvatel ve městě. Přestože je znám kladný dopad městských zelených ploch pro město, i tak jejich správa a údržba zůstává problémem. Tato problematika je způsobena řadou důvodů, například tím, že městské plochy zeleně jsou pro městskou správu obecně nízkou prioritou a není dostatečný finanční rozpočet na údržbu, dále je více kladen důraz na intenzivnější rozvoj městských oblastí s předpokladem vysoké hustoty obyvatelstva a na zelené plochy nezbývá dostatečný prostor. Neméně důležitým důvodem se stává upřednostňování průmyslu a dopravy před ponecháním volných prostor pro výsadbu zeleně.

Tématem otevřeného městského prostoru se zabývá též Thompson (2002), přičemž zmiňuje, že problematice trvale udržitelného rozvoje se v posledních letech začaly více věnovat vlády jednotlivých států a zaměřují se na řadu společných témat. Primárně se jedná o ochranu a posílení přírodních zdrojů, zachování městské zeleně a propojení městských oblastí s veřejným prostranstvím pro rekreační využití. Zároveň zdůrazňuje

význam otevřeného městského prostoru jako součást města, který má pozitivní dopad na kvalitu života obyvatel a zároveň i na jejich zdraví. Podle Thompson (2002) budou do budoucna dále uspokojovány staré a neměnné potřeby obyvatel, ale novými technologiemi a zároveň je zde prostor pro vznik nových koncepcí, které budou odrážet vize funkčních veřejných prostranství. Wu a Plantinga (2003) se ve svém článku *The influence of public open space on urban spatial structure* se také věnují problematice otevřeného městského prostoru a jeho významu pro obyvatele města. Otevřená městská prostranství a jejich rozšiřování je obecně podporováno z řad obyvatel a právě obyvatelé města preferují bydlení v blízkosti otevřeného prostranství.

Urbanizace (proces koncentrace obyvatel do měst na úkor venkova) ovlivňuje přirozené procesy, má za následek degradaci a ztrátu důležitých funkcí a služeb ekosystému. Radford a James (2012, s. 118) uvádějí že, navzdory povědomí o nevýhodách spojených s urbanizací, města a městská prostředí nadále rychle rostou a „*je potřeba se více zaměřit na zachování a rozšiřování ekosystémové funkce a ekosystémové služby, tvorbu konceptů, které se stanou stále důležitějšími modely pro propojení fungování ekosystémových služeb pro udržitelnost životního prostředí a lidského zdraví a pohody.*“

3. Metodika práce

V počátku své práce popisuji problematiku územního plánování spjatou s ochranou životního prostředí, která je řešena na území města. Pro pochopení problematiky územního rozvoje a vytváření koncepcí zahrnující ochranu přírody bylo nutné prostudovat dostupnou odbornou literaturu, českou, ale i zahraniční. Zejména pro nastudování současných přístupů k péči o životní prostředí v městském prostředí v jiných evropských městech pro mě byla zahraniční literatura důležitá. Informace jsem dále čerpala z knižních publikací, odborných článků, které byly na toto téma publikované či z internetových zdrojů (Útvar koncepce a rozvoje města Plzně, Správa veřejného statku města Plzně).

Důležitým zdrojem pro počátek mé práci byly publikace nacházející se v Archivu města Plzně. Zprvu bylo podstatné vymezit si časové období, od kterého vývoj o životní prostředí budu analyzovat. Jelikož větší a podstatnější změny městského osídlení se datují od počátku 19. století, ve své bakalářské práci provádím analýzu péče o životní prostředí v Plzni od počátku 19. století. K určení období mě také inspirovalo založení Okrašlovacího spolku v Plzni ve 30. letech 19. století.

Jak jsem již uvedla, zdroje a literaturu pro rozbor historického vývoje péče o životní prostředí jsem našla v Archivu města Plzně. Bylo důležité si uvědomit, v jakých zachovalých archiváliích budu potřebné informace vyhledávat. Mým podkladem byly regulační, upravovací či územní plány, které pro město Plzeň byly vyhotoveny a dále publikace shrnující činnost městské správy. Pro období 19. století jsem musela vyhledat informace v jiných materiálech, jelikož první regulační plán byl vyhotoven až ke konci století.

Ve své bakalářské práci se soustřeďuji na zlepšování podmínek pro obyvatele města Plzně a na fakta, jak obyvatelé a městská správa k této problematice ve městě přistupovala. Zaměřuji se především na formování zeleně v městském prostředí, tzv. okrašlování města, budování sadů a parků a zlepšování hygienických podmínek pro obyvatele. Na základě tohoto vymezení jsem v archivu vyhledávala informace ve výročních zprávách a obecních zprávách, které jsou datované za určité časové rozmezí a dále v územních plánech.

Součástí práce je i praktická část analyzující vývoj Lochotínského parku a jeho přilehlého okolí. Na základě podkladových map plánů města Plzně z určitých období byly zhotoveny mapové výstupy (v ArcGIS 10), vyobrazující využití ploch. Z těchto získaných informací byly pro přehlednost utvořeny tabulky a následně analyzován a porovnán vývoj území. Pro rozbor využití ploch na vymezeném území jsem vybrala podkladové plány města z roku 1947 a z roku 2015, přičemž výběr těchto roků byl záměrný z důvodu srovnání stavu po druhé světové válce a nynějšího stavu. Pro komplexnější porovnání využití území Lochotínského parku a jeho okolí byla přidána a okomentována mapa císařského otisku z roku 1841. Zpracování mapových výstupů v programu ArcGIS bylo provedeno za účelem rozčlenění ploch a vytvoření kategorií, na základě kterých lze procentuálně vyjádřit podíly jednotlivých ploch.

V závěru práce byla provedena interpretace výsledků. Některé informace jsou vizualizovány pomocí časové osy pro lepší přehlednost. Na základě studia vývoje životního prostředí je provedeno shrnutí popisující primární požadavky na životní prostředí v jednotlivých obdobích.

4. Etapizace vývoje péče o životní prostředí v Plzni

Pro rozbor vývoje péče o životní prostředí v Plzni mi byly podkladem koncepční a jiné dokumenty zabývající se otázkou životního prostředí. Z historického pohledu nelze vždy mluvit o koncepčních dokumentech jako takových, které se tvoří v moderní době. Zejména v 19. století bylo o město pečováno z řad iniciativních obyvatel, kteří zakládali okrašlovací či jiné spolky. Pro zpřehlednění podkladů, které byly použity pro prováděný rozbor slouží tab. č. 3.

Je zřejmé, že v 19. století neexistovalo systematické plánování v takové míře jako v následujících obdobích, což také souvisí se skutečností, že ekologická zátěž nebyla tak velká jako v pozdějších letech. Vznikaly ale spolky a jednoty, které si dle svých stanov kladly za cíl zakládání sadů, zvelebování a okrašlování města a jeho okolí. Město Plzeň tyto spolky finančně podporovalo. Ke konci století město Plzeň vydává zprávu o činnosti města od roku 1897, kde mimo jiné je řešena výstavba a rozšíření kanalizace, zásobování města pitnou vodou či lze zde nalézt plány na založení nových sadů, záznamy o úpravě zeleně nebo výčet již existujících sadů. Od počátku 20. století je možné již hovořit o koncepčních dokumentech, které zároveň zahrnují péči o životní prostředí. Převážně se jedná o upravovací plány města, které jsou zpracovány i s ohledem na kvalitu životního prostředí. V následujících kapitolách se věnuji samotné etapizaci vývoje a rozboru péče o životní prostředí v Plzni v jednotlivých časových obdobích.

Tab. č. 3 – Přehled použitých koncepčních dokumentů

Zkoumané období		Použité podklady a koncepční dokumenty
	Rok vydání	
19. století	1874	Stanovy a protokoly ze schůzí Jednoty pro zakládání sadů k okrášlení města Plzně a jeho okolí
	1900	Správy obecní od r. 1897
1900–1939	1925	Město Plzeň – činnost obecní správy 1919–1924
	1932	Generální upravovací plán
	1929	Město Plzeň – činnost obecní správy 1925–1928
1945–1990	1952	Základní upravovací plán
	1964	Směrný územní plán
	1967	Dlouhodobá koncepce rozvoje životního prostředí města Plzně
	1988	Územní plán města Plzně
1991 – současnost	1995	Územní plán města Plzně
	2001	Koncepce péče o životní prostředí
	2013	Program rozvoje města Plzně – aktualizace
	2016	Program na zlepšení kvality ovzduší města Plzně
	2016	Generel zeleně města Plzně
	2016	Strategický plán města Plzně

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Pozn. v uvedené tabulce není zohledněno období v letech 1940-1945 z důvodu trvání 2. světové války

4.1. Rozvoj města Plzně od počátku 19. století

4.1.1. Zeleň a zakládání sadů v Plzni

Formování zeleně v pravém smyslu slova probíhala až v 19. století. Zeleně ve městě neustále ubývalo v důsledku rozvoje města, hospodářského a stavebného růstu. Měšťanstvo si ale poté začalo uvědomovat význam veřejné zeleně, začali vnímat město jako celek, s potřebou parků, stromořadí, promenád a kolonád.

Na počátku 19. století zpestřovaly životní prostředí ve městě rybníčky a vodní nádrže za hradbami, např. na místě dnešního divadla J. K. Tyla, synagogy a před hlavní poštou. Ve městě za hradbami se nacházela celá řada upravených rozlehlých zahrad, chmelnic, vinic a Bělohávek ve své publikaci popisuje nejobdivovanější zahradu, která byla lemována řekou a vodním příkopem, v níž jednotlivé části byly ohraničeny přímými alejemi. V tomto období se také začínaly zasypávat hradní příkopy na jižní straně města a na jejich místě byla vysázena alej. Hradby, které obklopovaly střed města, byly postupně zbourány.

Opevnění bylo tehdy považováno za překážku při rozvoji města. Od počátku 19. století začalo jeho odstraňování a na jeho místě vznikaly první veřejné sady a aleje. K zakládání nových ploch zeleně vedla město potřeba zeleně a její hygienický, rekreační, klimatický a estetický význam. Postupné zvyšování znečištění životního prostředí následkem rozvoje průmyslu bylo dalším motivem (Životní prostředí města Plzně – Díl 2, 2003).

V první polovině 19. století se v českých zemích začaly šířit snahy o okrášlení měst. Když v září roku 1830 guberniální presidium vyřizovalo zprávy, které podávali krajští hejtmani, upozorňovalo se na stížnosti, že o zvelebování a okrašlování větších měst bylo ve srovnání s Prahou příliš málo pečováno. Bylo proto krajským úřadům uloženo, aby si vyžádaly návrhy na zvelebení a zkrášlení větších a důležitějších měst v kraji. Krajský úřad plzeňský uložil plzeňskému magistrátu, aby vypracoval solidní návrh na zkrášlení Plzně a jejího okolí, který bude brát zřetel na místní poměry. Tento přípis neměl okamžitou odezvu, jelikož plzeňský purkmistr Martin Kopecký nepůsobil jako purkmistr v Plzni dlouhou dobu a neseznámil se dostatečně s místními poměry a potřebami (Nožička, 1966).

Plzeňskému purkmistru Martinu Kopeckému se podařilo založit Akciovou okrašlovací společnost roku 1832. Do roku 1849 byla tato společnost první svého druhu v Čechách. Okrašlovací společnost v té době čítala 600 členů a ze získaného kapitálu byly zakoupeny pozemky pro jádro budoucího Lohotínského parku. Do roku 1834 byl postupně z iniciativy Martina Kopeckého na Lochotíně vybudován park a vystavěn lázeňský dům. V parku se nacházela umělá vodní kaskáda a nad pramenem sloupcový chrámek zvaný templ. Okrašlovací spolek zde vysazoval stromy i keře a park rozšiřoval. Park sloužil k oddechu i zábavě plzeňského obyvatelstva. V lázeňském domě, zvaném Síně přátelství se konaly plesy i jiné události (Bělohlávek, 1989).

Městská správa si plně uvědomovala význam sadů pro zdraví obyvatelstva. Ale velký rozmach města vyžadoval velké investice i v jiných odvětvích, například na budování škol, nemocnice, divadla a jiných akcí, tak městská správa byla v tíživé situaci. Ve své úřední zprávě podává stížnost na sousední továrny Lochotínského parku, které kouřem poškozují a znepríjemňují pobyt v parku (Bělohlávek, 1989).

4.1.2. Hygienické poměry v 1. polovině 19. století

Pozornost byla věnována i hygienickým otázkám, které se v historickém jádru postupem času zhoršovaly. Od začátku 30. let 19. století byla budována kanalizační síť města a první kanalizační stoky, které odvodňovaly staré město (nynější historické centrum). Zasluhou královského purkmistra Martina Kopeckého se v této době nejprve postavily stoky na náměstí, v Pražské a Říšské ulici a následně bylo tímto způsobem odvodněno téměř celé staré město. Stoka se roku 1839 rozrostla i za hranice historického centra a odváděla vodu z okrajových částí města. Stoky však byly stavěny bez jednotného plánu a samozřejmě s vyústěním do plzeňských řek (Vodárna Plzeň, 2018a).

S rychle se rozvíjícím průmyslem se město začalo rozrůstat, zvýšil se počet obyvatel a tím také vzrostla potřeba pitné vody. Vyvstala nutnost řešit i zásobování města vodou. Až do roku 1830 byly obyvatelé města Plzně hromadně zásobovány pitnou vodou z vodárenského zařízení, které se nacházelo v Pražské ulici a bylo zásobováno tzv. mlýnským náhonem z řeky Radbuzy (Vodárna Plzeň, 2018b).

Roku 1827 byl zásluhou Martina Kopeckého vybudován nový vodovod, který spojil prameny zhruba v dnešní Husově ulici na Říšském předměstí s kašnou u nově postavených kasáren (Šimůnek a kol., 2009).

4.1.3. Jednota pro zakládání sadů k okrášení města Plzně a jeho okolí

V druhé polovině 19. století se o sadovou úpravu plzeňských náměstí i jiných vhodných míst začalo starat i samo město a v 60. letech 19. století založilo Otakarovy sady (dnešní Sady 5. května). Město se také staralo o budování sadů na místě postupně rušených hradeb. Přesto však město pocíťovalo potřebu, aby se o zkrášlení města a rozrůstání jeho zeleně pomáhalo starat i jeho obyvatelstvo. Příkladem tohoto úsilí pro Plzeň bylo zřejmě hlavní město Praha, kde vznikl v roce 1858 Zalesňovací a okrašlovací spolek (Nožička, 1966).

Podnět pro založení plzeňského okrašlovacího spolku vyšel z úřednických a hospodářských kruhů, které se snažili získat pro své obecně prospěšné úsilí všechny vrstvy plzeňských obyvatel. V roce 1874 vznikl nový spolek, jenž nesl český název Jednota pro zakládání sadů k okrášení města Plzně a jeho okolí a německý název „Anpflanzungsverein zur Verschönerung der Stadt Pilsen und ihrer Umgebung“ (Nožička, 1966). Za cíl si spolek kladl zakládat, zvelebovat a udržovat sady, které přispějí ke zkrášlení města Plzně i jeho okolí. K dosažení tohoto cíle chtěl povzbuzovat vlastníky pozemků, které byly vhodné pro okrašlovací akce a pořídit jim návrhy, plány, potřebné dřeviny nebo i zkušené odborníky pro zakládání sadů a zalesňování. Dále sám spolek chtěl zakládat sady a aleje, udržovat zeleň na veřejně přístupných plochách města i jeho okolí (Stanovy spolku pro okrašlování a ochranu domoviny).

O první okrašlovací akci bylo rozhodnuto v roce 1875, a to na místě zvaném „Obcizna“, kde došlo k osázení obecní louky. Později se „Obcizna“ přejmenovala na Pecháčkovy sady, nyní se na tomto místě nachází Štruncovy sady. Jednota byla v prvních letech svého působení velmi aktivní, již v prvním roce bylo vysázeno 3381 stromů a keřů a v roce 1876 nechala Jednota osázet břehy mlýnské stoky. Dále Jednota vyhotovila plán k úpravě Štěpánových sadů a návrh na založení městské stromovky. Téhož roku došlo k osázení silnice k Doudlevcům a osázení cestu od Lochotínské lávky kolem

Hanákovy továrny k Lochotínu topoly (Protokoly Jednoty pro zakládání sadů k okrášlení města Plzně a jeho okolí).

V osmdesátých a devadesátých letech byly Jednotou vysazovány aleje a budovány další sadové partie v Plzni. Činnost spolku byla zvláště zaměřena na zkrášlení okolí Borské věžnice, kde se spolek staral, aby haldy vyvezené zeminy ze základů trestnice byly upraveny a spolek také obstarával potřebné stromoví a keře. Také byla zalesněna stráň nad řekou Radbuzou, které se říkalo Pytlíkův sad. Roku 1890 byla započata úprava nákladné cesty od Kalikovského mlýna k Lochotínu. Celý proces ale zdržovalo vyjednávání s vlastníky Lochotínských luk, kteří s výstavbou cesty nesouhlasili. Až v roce 1892, kdy proběhla změna vlastníků, byla alej vyměřena a o rok později byla osazena oboustranným stromořadím z topolů, vrb, olší a dubů. Největší zásluhy na zřízení této cesty měl předseda Jednoty pro zakládání sadů k okrášlení města Plzně a jeho okolí, císařský a městský rada a zemský poslanec Jan Wýtvar. Podle něj se i poté cesta pojmenovala na „Wýtvarovu cestu“, později se začal užívat název „Kilometrovka“, odvozený od její délky, který je vžitý dodnes (Protokoly Jednoty pro zakládání sadů k okrášlení města Plzně a jeho okolí).

4.2. Rozmach města na přelomu 19. a 20. století

Již druhá polovina 19. století znamenala pro Plzeň prudký rozvoj, který ji nabytým významem a velikostí řadil v Čechách na druhé místo hned po hlavním městě. Rozvoj moderní Plzně úzce souvisel s výstavbou železnice a s rozšiřujícím se průmyslem, kterému místní ložiska uhlí a železniční křižovatka utvářeli velmi dobré podmínky. Prudký nárůst zaznamenalo město i v počtu obyvatel a počtu obytných domů. Rozvíjející se výstavbu se představitelé města snažili řídit již od počátku tzv. regulačními plány. První regulační plán byl vypracován v roce 1854, který ale navrhoval budoucí podobu pouze Říšského předměstí, u něhož se předpokládal největší rozvoj. Tento plán ale nakonec nebyl nejspíš použit. Další regulační plány byly vyhotoveny v letech 1873–1883, tentokrát pro všechny plzeňské předměstí a jejich části. Tyto plány vznikly nedlouho poté, co stavební úřad pro Království české vydal nařízení o zpracování celkového rozvržení celých nových čtvrtí, které bylo podmíněno

pro výstavbu nových objektů v dosud nezastavěných lokalitách. Od roku 1874 připravoval nové regulační plány výhradně nově vzniklý městský stavební úřad, jakožto nová městská instituce. Později v letech 1888–1890 městský stavební úřad přepracoval a rozšířil regulační plán, přičemž rozšířený návrh řešil regulaci historického středu Plzně a Říšského předměstí. (Šimůnek a kol., 2009).

Rozmach průmyslu a následný nárůst počtu obyvatel ovlivňoval bytovou situaci v Plzni, která zůstávala zejména pro dělnickou vrstvu kritická a byla zde prokázána neúnosná hygienická situace, která dokonce měla negativní vliv na dětskou úmrtnost. Ve městě chyběly domky pro dělnickou třídu a tak byla nad Lochotínem vystavěna kolonie nájemních dělnických domků. Město tuto situaci řešilo, jak zřízením provizorních ubytovacích prostor pro obecní chudé, ale hlavně nechalo vybudovat rozsáhlou moderní kanalizační síť (Martinovský, 2004).

V posledních dvou desetiletích 19. století si město žádalo komplexní odvodnění města. Na městském stavebním úřadě vzniklo v roce 1890 samostatné kanalizační oddělení, které vedl dr. ing. Rudolf Březina s ing. Jaroslavem Radovnickým. Ti po rozsáhlých studiích, které získali v cizích zemích, vypracovali a předložili v roce 1895 projekt, který byl zastupitelstvem schválen (Správy obecní od r. 1897, 1900). Do schváleného návrhu byla začleněna i část tehdy fungujících stok, které svému účelu slouží dodnes. Schválený projekt kanalizace byl výhodně vypracován, jelikož uvažoval i plochy, které byly určeny k budoucí výstavbě (Vodárna Plzeň, 2018a).

Nárůst města Plzně, které mělo v 80. letech 19. století zhruba 40 000 obyvatel, měl za následek nedostatek pitné vody pro obyvatelstvo. Proto se představitelé města rozhodli pro vybudování nového vodárenského komplexu, který vyřeší zásobování města pitnou vodou. V roce 1886 byl zadán projekt i stavba firmě dr. Emila Škody (Správy obecní od r. 1897, 1900). Nová vodárna byla poté uvedena do provozu v roce 1889 u ústí Úhlavy pod Homolkou (Kopp, 2017). Zdrojem pitné vody se stala řeka Úhlava, která zásobuje město Plzeň do současnosti. Avšak již na konci 19. století byla vodárna nedostačující a nestačila krýt požadavky odběratelů z důvodu prudkého rozvoje města. V roce 1903 začaly využívat prameny ve čtvrti Doudlevice a vybuďoval se rozvod vody, který měl však pouze místní význam. V letech 1904–1906 dokázala vodárna zvýšit kapacitu až na dvojnásobek, ale po tomto kroku se začal projevat

pokles kvality vody, zvýšila se tedy kvantita, ale na úkor kvality. Na základě tohoto poznatku nechala správa města rozhodnout o postavení nové filtrační stanice, jejíž výstavba ale byla z nedostatku peněz oddálena. Jako náhradní řešení byl v roce 1916 postaven tzv. pitný vodovod se zdrojem podzemní vody z roudenských studní Městského pivovaru. Voda byla dodávána zdarma (Vodárna Plzeň, 2018b).

V letech 1897–1898 začala úprava koryta řeky Radbuzy, která byla provedena v úseku podél Měšťanského pivovaru. Regulace byla zahájena v reakci na povodňové události v roce 1890, kdy povodní bylo především postiženo okolí Radbuzy. Celá regulace řeky Radbuzy byla vykonána v délce 1830 m. Později byla uskutečněna regulace řeky pod soutokem v roce 1912, a to v délce 800 m a v letech 1923–1926 byla regulována Mže nad soutokem o délce 1070 m. Těmito regulacemi se celkově přispělo ke zpevnění břehů v místě soutoku a došlo k napřimění toků, viz obrázek č. 2 a 3 (Kopp, 2011).



Obr. č. 2 – Mže před regulací koryta pod Saským mostem (rok 1923)

Zdroj: Západočeské muzeum v Plzni in Kopp (2011)



Obr. č. 3 - Mže pod Saským mostem po regulaci koryta (rok 1931)

Zdroj: Západočeské muzeum v Plzni in Kopp (2011)

Počátkem 20. století začaly na okrajích dosavadních předměstí vznikat vilové čtvrti a v těchto nově budovaných čtvrtích se pamatovalo i na parky. První takovou čtvrtí byl Lochotín. Na podporu výstavby v této části vznikl v roce 1899 Lochotínský spolek a při této příležitosti se i městská rada rozhodla o zákazu výstavby průmyslových staveb v tomto obvodě. Podobné čtvrti začaly vznikat i v jiných částech města, na jihu Plzně vznikla Bezovka a na východě část Slovany. V každém tomto obvodě měly být rozsáhlé zahrady. Ulice byly osázené stromořadími a ústily do menších parků (Správy obecní od r. 1897, 1900).

Rozrůstající město se podařilo do první světové války obklopit rozsáhlými parky a to díky usilovné snaze městské správy i členů okrašlovacího spolku. Na severu města se nacházel Lochotínský park, na východě Homolka a na jihu Borský park. Výstavba Borského parku, (původní název Sad legionářů), začala těsně před 1. světovou válkou v roce 1914 na náklady okresního výboru. V roce 1926 přešla správa parku do správy města a park byl později na počátku 30. let rozšířen. Odlišná situace nastala na západě

města, jelikož Škodovy závody nedovolovaly budování parku a místo vilové čtvrti zde vznikla dělnická kolonie Karlov. V této části se i přes snahu města o ozelenění a provzdušnění, zástavba stále zahušťovala a nebyla zde možnost vysázet zeleň na větší ploše (Bělohávek, 1989).

Taktéž vnitřní město bylo obklopené okružními sady. Tyto veřejné prostory zdobily různé pomníky a sochy připomínající významné osobnosti, které se zasloužily o rozmach Plzně, například pomník Martina Kopeckého v Kopeckého sadech. Městské veřejné sady byly rozloženy podle bývalých městských hradeb v okruží mezi vnitřním městem a předměstími. Jedná se o sady Kopeckého, Smetanovy, Štěpánovy, Otakarovy, Šafaříkovy, Pecháčkovy a dále sady ve třídě Nádražní, Mikulášské, Husově a Jungmannově (Správy obecní od r. 1897, 1900). Dále zejména u významných budov vznikaly pro zkrášlení okolí květinové záhony.

Město Plzeň se o své sady staralo, vysazovalo nové stromy a keře. V roce 1914 také začala úprava Mikulášského náměstí, kde v sadu před školou vznikl nový bazén. A díky nově zavedené hlavní kanalizaci mohl být bazén odvodněn (Správy obecní od r. 1897, 1900).

Součástí zeleně v Plzni tvořily i městské lesy, jejichž území bylo vhodné pro rekreaci obyvatel. Zakladatelem rekreačního využívání městských lesů byl významný hospodář městských lesů prof. Dr. Josef Sigmond, který prosazoval i estetické vnímání při úpravě porostů. Součástí využití lesů bylo budování rekreačních stezek na lesním území s možností zastavení u zajímavých přírodních nebo historických památek (Životní prostředí města Plzně – Díl 3., 2005). Tehdy Dr. Sigmond působil v Plzni jako vedoucí lesního úřadu města Plzně. Jeho zásluhou bylo v roce 1892 upraveno tehdy nevzhledné hliniště u borského hřbitova, plochu nechal osázet smrky, modříný a břízami (Nožička, 1966). Největším komplexem rekreačního typu je bezesporu oblast Boleveckých rybníků v severní části Plzně s osmi rekreačními rybníky. Tato soustava rybníků byla budována již od 15. století na Boleveckém potoce. Nalezneme zde významné přírodní prvky Kamenný rybník, Petrovku a přírodní památku Doubí (Životní prostředí města Plzně – Díl 3., 2005).

V této době se město začalo potýkat s problémem zhoršujícího se ovzduší, jehož příčinou byl rozvoj průmyslových závodů a jejich exhalací vzniklých při výrobě. Jako největší znečišťovatelé byly uváděny Škodovy závody na západě města a železnice na východě. Celkově se životní prostředí jak ve vnitřním městě, tak především v rychle rostoucích dělnických předměstích zhoršovalo, a to zásluhou zhuštěné zástavby (Správa obecní od r. 1897, 1900).

4.3. Meziválečné období

Meziválečné období potvrdilo proměnu města v průmyslové centrum a Plzeň se stala střediskem průmyslové aglomerace v širším lokálním měřítku. Díky její výhodné geografické a komunikační poloze se zvýšila správní a administrativní úloha v rámci nového státního území.

První světová válka přerušila populační vývoj a urbanizaci v okrajových částech města. Po válce, v roce 1924, se ale počet obyvatel zvýšil na necelých 89 400, přičemž v roce 1890 žilo ve městě zhruba 50 200 obyvatel (Martinovský, 2004).

Po první světové válce bylo také vyvíjeno úsilí za připojení obcí sousedících s Plzní k městu. První snahy o vytvoření velkého města Plzeň se datují již od 80. let 19. století, kdy se město začalo hospodářsky rychleji rozvíjet a právě průmyslové závody vyžadovaly výstavbu na volném prostranství i mimo katastr města. Na konci roku 1924 došlo k připojení obcí Doubravka, Doudlevice, Lobzy a Skvrňany (Šimůnek a kol., 2009). Právě připojení nových obcí a stavební vývoj města vyžadoval, aby byla změněna řada regulačních plánů, a aby byla studována i ta území, která dosud v regulačních plánech nebyla zahrnuta.

Růst města byl podnětem k vypracování nového generálního upravitelského plánu, který zahrnoval nově připojené obce, včetně výhledového stavu do budoucna. Plán vytvořil architekt Vladimír Zákrejs v letech 1929–1932. Zákrejsovy plány navrhovaly velkorysý rozvoj obytných předměstí na Borech, Slovanech, v Lobzích, Doubravce, Skvrňanech, ale i na Lochotíně, Košutce, Vinicích, Nové Hospodě a v Bolevci. Ve svých návrzích prezentoval rozsáhlé plochy zeleně a údolí řek většinou ponechával bez zástavby, výjimkou byla Roudná. Jeho plány řešily dopravní koncepci celé Plzně, přičemž

začleňoval nové komunikace do stávající zástavby bez větších demolic, tak aby zapadaly do struktury města i krajiny. (Bernhardt a kol., 2013). Není nakonec zcela zřejmé, do jaké míry bylo ve 30. letech budováno výhradně dle Zákrejsova plánu (Šimůnek a kol., 2009).

Opět s ohledem na rozrůstající se město, byla městská správa nucena plánovat jisté společné potřeby – komunikace, kanalizaci, zásobování vodou atd. Správa města kladla při nové výstavbě důraz například na hygienické požadavky nových ulic, a to jejich vzdušnost a osvětlení. Naopak z důvodu nedostatečných financí nedbalo město na výstavbu uličních stok a v poválečném období byly stoky stavěny pouze, pokud to bylo nezbytně nutné. Růst města a jeho průmyslových závodů mělo za následek znečištění řeky Mže pod Plzní od městských odtokových vod, což mělo negativní vliv na zdraví obyvatelstva. Ze strany města bylo požadováno od zemské správy politické v Praze vybudování nové kanalizační čistírny stokové vody. V roce 1924 byl vypracován projekt na mechanické čištění stokových vod tzv. emscherskými studněmi, avšak tento projekt mohl být realizován až v době, kdy budou plně vystavěny scházející sběrače, v délce 4 000 m. Dostavba byla pro město velmi nákladná (Kříž, 1925).

Z obecní správy, která popisovala dění na území Plzně v letech 1919–1924 je patrné, že městská správa dbala na rozvoj městských sadů a stromořadí, v kapitole zabývající se sady se uvádí: *„Ne neprávem se říká, že sady jsou plicemi velkoměsta; stromové pohlcují škodliviny ze vzduchu, jež čistí na prospěch zdraví obyvatelstva. Vedle toho ožívují sady šťavnatou zelení trávníků a pestrými barvami květinových skupin jednotvárný unavující vzhled kamenného moře staveb a šedou síť dopravních spojek.“*

V první polovině 20. let došlo k výrazným změnám ve vzhledu vnitřního města. Jako nejpozoruhodnější z nich se jeví zasypání staré mlýnské strouhy v letech 1921–1922. Toto vodní prostranství oživovalo vzhled města, ale také bylo zdrojem různých hygienických problémů. A tak se strouhu i přes protesty státního památkového úřadu a veřejnosti, rozhodla městská správa zasypat. Tak na místě bývalých „Plzeňských Benátek“ vznikla rozsáhlá zeleň a dala za vznik Šafaříkovým a Křížkovým sadům (Kříž, 1925). V meziválečném období zaznamenala Plzeň největší rozkvět městských sadových ploch.



Obr. č. 4 – Mlýnská strouha tzv. „Plzeňské Benátky“. Foto z mostu u masných krámů z 90. let 20. století.

Zdroj: Parky a zeleň města Plzně (1989)

4.4. Plánování města v poválečném období

Město Plzeň bylo jedno z nejvíce postižených českých měst válečnými událostmi a po 2. světové válce musela správa města řešit největší úkoly v oblasti hospodářské. Patřily mezi ně likvidace přímých následků války, obnova hospodářských objektů, oprava poškozených domů, bytů, zajištění potravin atd. Vedle výstavby nových domů a bytů, byla taktéž potřebná vhodná výstavba nových úřadů, podniků, ústavů a škol, které se postupně v Plzni rozšiřovaly. Bylo zapotřebí přizpůsobit požadavky zájmům města a usměrňovat je tak, aby výstavba i růst města odpovídaly významu Plzně, a to jak krajskému, politickému, hospodářskému i společenskému. Překážkou úspěšného zvládnutí daných problémů byl především nedostatečný a současným moderním urbanistickým požadavkům nevyhovující regulační a zastavovací plán. V návaznosti na to byl v letech 1948–1952 zpracován první poválečný základní upravovací plán. Zpracovateli plánu byli architekt František Sammer a inženýr architekt Jindřich Krise.

4.4.1. První poválečný základní upravovací plán

Tento plán byl ve své době stěžejním dílem urbanistické tvorby a nezapřel skutečnost, že jeden z autorů – František Sammer – před válkou pracoval na generálním plánu Moskvy a po válce na územním plánu Londýna. Uvádí se, že to byl velmi výhodně koncipovaný plán, který přešel svoji dobu.

Plošné rozvržení plánu vyjadřovalo respekt ke krajinné charakteristice Plzně. Město situované na soutoku řek mělo těžit z výhod, které mu jeho poloha přinášela, to znamenalo začlenit zeleň až do středu města. Krajinný ráz Plzně skýtal také možnosti rozvíjet nové městské čtvrti severně od údolí Mže (Lochotín) a zároveň rozšířit západní předměstí (Skvrňany). Plán se zaměřoval na rozšíření stávajícího průmyslu a zároveň rezervování nových volných ploch pro výstavbu nových továren. Plán předpokládal reorganizaci stávajících průmyslových ploch, především přemístění Piettovy papírny, která svým provozem znečišťovala ovzduší. Právě omezení znečišťování ovzduší, omezení kouře a hluku v okolí středu města bylo podnětem pro reorganizaci průmyslových ploch a jejich umístění na okraj města. Současně měl plán v zájmu založení nových zelených izolačních pásů, které by oddělovaly továrny od obytných ploch (Sammer, 1949).

Pan Sammer a Krise ve svém plánu upozorňují na nepříznivé umístění Škodových závodů a jejich ovlivňování bezprostředního okolí. Při převládajícím větru obtěžoval město kouř a hluk. Proto v novém plánu byl nově navržen zelený pás o šířce cca 150 m, který na východ od Škodových závodů, mezi ulicemi Koperníkova a Korandova, právě odděloval zástavbu a průmysl.

Plán pamatoval na inundované plochy kolem řek směřující k nízko položeným polním plochám, luční plochy Mže, lužní porosty navazující na Lochotínský park, údolí Radbuzy a Úslavy a právě tyto volné plochy chtěli zpracovatelé plánu udržet v celistvosti. Zavádět nové zelené pásy do městského prostředí a izolovat jimi tovární území. Dále bylo plánováno spojení boleveckých lesů přes zalesněnou Mikulovku až do Roudné, taktéž rozšíření lesa na Borech. Architekti se zmiňují o založení tzv. parku kultury a oddechu, který měl být jádrem parkového systému města a měl zachovávat

maximum lučních ploch a doplňovat zeleň v okolí vodních toků. Shrnutím formování zeleně ve městě byl tzv. zelený plán.

Na jihu města byla projektována nová velká vodní plocha – přehrada v Českém údolí. Tato nádrž by měla vyrovnávat vodní zásoby města, dále její účel by měl být rekreační, ale také klimatizační. Také jako protiváha severnímu rekreačnímu území Boleveckých rybníků. Voda z přehrady se také měla využívat k závlaze parku kultury a oddechu, k napájení bazénů a koupališť (Sammer, 1950).

Ačkoliv tento velkoryse koncipovaný návrh nebyl schválen, stal se základní osnovou pro všechnu pozdější územně-plánovací dokumentaci a její realizaci. V letech 1954–1957 byl tento neschválený základní upravovací plán podroben revizi, kterou prováděl Ing. arch. Jaroslav Hausner a kolektiv ze Stavoprojektu Plzeň. Tento koncept nového směrného územního plánu nebyl dokončen a schválen z důvodu, že revize nepřekročila úroveň revidovaného díla (Šimůnek a kol., 2009).

Rozšiřování města mělo dopad na rostoucí množství odpadních vod i jejich znečištění. V 60. letech dosáhla katastrofického stavu i čistota vody v Berounce. Už v poválečné době byly vypracovány dva projekty čistírny, ale nebyly zrealizovány. V roce 1955 započala výstavba čistírny a po téměř deseti letech, v roce 1964 byla dokončena (Brichta, 1971).

Tehdejší národní výbor věnoval také pozornost úpravě a údržbě sadů a zeleni ve městě. Spolu se zaměstnanci Městské stromovky, která se tehdy starala o sady, a dobrovolníky z řad občanů sady udržovali. Práce se prováděly také v rámci tzv. akce Z, díky které město zaznamenalo značný pokrok v údržbě a založení nových sadů. Z větších změn je nutné uvést například sadovou úpravu před podnikem Škoda, lesopark na Borech, úpravu sadové části zahrady Západočeských papíren nebo rekonstrukci nejstarších plzeňských sadů – Kopeckého a Smetanovy. Brichta (1971) uvádí, že plocha zeleně v Plzni neustále rostla, a pro představu, v roce 1925 představovala plocha zeleně 35,85 ha a v roce 1954 už 76 ha.

4.4.2. Územně-plánovací dokumentace z 60. let

Třetí poválečnou územně-plánovací prací byl směrný územní plán města Plzně z let 1962-1964, který vypracoval Ing. arch. Zbyněk Tichý s kolektivem z plzeňského pracoviště Stavoprojektu. Vládou ČSR byl tento plán schválen v roce 1966. Tento plán ve svých principech vycházel z návrhu Kriseho a Sammera a zahrnoval komunikační řešení a zamýšlel plošné demolice pro novou výstavbu. Neustálý rozvoj města zanedlouho překonal předpoklad návrhu, a proto již v roce 1971 byla provedena revize plánu Jaromírem Šestákem z Urbanistického střediska města Plzně (Bernhardt a kol., 2013).

4.5. Vývoj města od 70. let

Vliv změny politického režimu byl znatelný i v přístupu města k životnímu prostředí. Dostává se do popředí cílevědomá a plánovaná tvorba životního prostředí společnosti, která měla ovlivňovat kvalitu života obyvatelstva. Pro Plzeň byla zpracována koncepce tvorby životního prostředí pro roky 1970–1980, kterou vyhotovil Útvar hlavního architekta města Plzně ve spolupráci s plánovacím odborem a ostatními odbory Národního výboru města Plzně v roce 1967. Smyslem koncepce tvorby životního prostředí bylo vymezení na základě všestranné analýzy tehdejšího stavu životního prostředí a vybavenosti města rozhodující územní a technické podmínky jeho dalšího rozvoje (Dlouhodobá koncepce rozvoje životního prostředí města Plzně, 1967). Zlepšení životního prostředí znamenalo v 70. letech nejen řešení bytového problému, ale i zdokonalování podmínek pro rekreaci a práci či o společenský život obyvatelstva.

Dlouhodobá koncepce rozvoje města Plzně mimo jiné hodnotí stav městské zeleně a udává, že stav zelených ploch je neuspokojivý. Při tehdejší celkové ploše parků 108 ha připadalo na 1 obyvatele 7,7 m² zeleně, ale norma vyžadovala 25 m². Ve středu města se udržel zelený pás pouze kolem historického jádra, tvořený okružními sady, které byly neudržované a neplnily dostatečně svoji funkci. Například Štruncovy sady byly velmi zmenšeny výstavbou sportovního stadionu a závázkou kanalizační stoky. Ve městě se také nacházely plochy neorganizované zeleně s minimálním členěním a bez nejnnutnějšího vybavení (Venig, 1978).

Koncepce taktéž potvrzuje nevhodnost polohy některých závodů vzhledem k přírodním podmínkám. Dle Veniga (1978) jsou některé závody znečišťující vzduch situovány nevhodně v údolích (papírna, Stavební stroje), kde je slabší proudění vzduchu a kde se vyskytují inverzní polohy. Následkem toho má centrum města s přilehlým údolím nepříznivé zdravotní poměry. Perspektivně se měl stav ovzduší ale zlepšovat, tehdejší národní podnik Škoda měl přesunout vlastní výrobu od městského centra na jihozápadní okraj závodu, plzeňský pivovar měl do budoucna odebírat tepelnou energii z městské teplárny a zrušit vlastní kotelnu.

Průmyslová výroba se velkou měrou podílela na znečišťování vodních toků, zvláště se kvalita vody zhoršovala ve středu města. Jako největší znečišťovatelé byli uváděni Západočeské papírny, národní podnik Škoda a kanalizace města. Právě potřeba dokončení kanalizační čistírny města a zajištění postavení kanalizačních sběračů mělo mít za následek zlepšení čistoty vody v Plzni.

V roce 1988 byl dokončen nový územní plán celé Plzně, vypracoval ho J. Šesták a H. Gloser s kolektivem z Útvaru hlavního architekta města Plzně. V návaznosti na poslední územní plán autoři nadále navrhovali zbourání většiny centrální oblasti města, vybudování komunikace před Karlovarskou třídou a rozvoj průmyslu. Toto všechno mělo negativní dopady na cenné budovy, prostory a parky v centru města. Rozšiřováním komunikací přišla o svá centra mnohá plzeňská předměstí, na Lochotíně se ještě v 60. letech plánovalo přeložení silnice mimo bývalý lázeňský areál, který měl být zachován. Také značná část sadů 5. května u nábřeží Mže byla vykáčena z důvodu nového průtahu a ze kterých kvůli tomu byla sejmuta památková ochrana (Brichta, 1971).

Co lze považovat za pozitivní je například vznik nejspíš jediného kvalitněji upraveného veřejného prostranství v centru Plzně v 80. letech, prostoru mezi Americkou třídou a Kopeckého sady. Také zchátralé plzeňské historické jádro se po veliké snaze památkářů stalo v roce 1989 městskou památkovou rezervací.

4.5.1. První postsocialistický územní plán

Po změně politického režimu na území nynější České republiky zaznamenala Plzeň výrazné změny. Vedení města Plzně řešilo problém, jak zajistit zásadní rozvojový dokument města, územní plán. V návaznosti na to byl transformací Útvary hlavního architekta vytvořen Útvar koncepce a rozvoje města Plzně. Zřízen byl Zastupitelstvem města Plzně v září roku 1991 jako součást Technických úřadů magistrátu. Útvar vznikl za účelem vytváření a zabezpečování podkladů, zpracovávání a zajišťování návrhů pro koncepční a celkové řešení rozvoje a regeneraci města. Nedílnou součástí útvaru se stal úsek životního prostředí, který vykonává analýzu stavu a vývoje životního prostředí, zapracovává ji do územního plánu, vyhotovuje ekologické dokumenty a spolupracuje s odbornými pracovišti (Územní plánování a urbanismus, 1995).

Až do doby schválení nového územního plánu byl zachován tehdy platný územní plán z roku 1988, který sloužil jako důležitý nástroj pro rozhodování. Nový územní plán se předpokládal v roce 1995. Již od roku 1991 se pořizovali koncepční a analytické dokumenty pro životní prostředí, vodní hospodářství, dopravu, energetiku atd. Tyto dokumenty byly do roku 1994 zpracovány, projednány a schváleny. Základní zásadou nově vznikajícího územního plánu byl posun od zakreslování plánovaných záměrů k regulační činnosti v území. Funkční využití území bylo zaznamenáno v hlavním výkresu a součástí byly také charakteristiky a základní regulativa pro jednotlivá území, což bylo uvedeno v textové části. V plánu byl zpracován návrh závazné části, který podrobněji řešil a navrhoval regulativy pro území se zvláštním režimem (chráněná území přírody, ochranná pásma, významné krajinné prvky, Územní systém ekologické stability atd.).

Primárním cílem a myšlenkou nového územního plánu bylo vytvoření základního nástroje pro řízení rozvoje města. Oproti dřívějšímu rozpínajícímu se růstu města se v novém plánu preferovala cesta regenerace a rehabilitace. Zpracovatelé kladli důraz na zlepšení životního prostředí a na důmyslně fungující infrastrukturu. Mezi hlavní zásady urbanistické koncepce patřilo zhodnocení současného stavu a vývoje města, zhodnocení sociálně-ekonomického rozvoje města, navázání na příhodné krajinné prvky a podpora regenerace základních městských funkcí a systémů. S ohledem

na přírodní složky se plán zaměřoval na ochranu půdy před zástavbou, na systém urbanistické zeleně a na ochranu lesních porostů.

V centru města se v 90. letech projevoval v minulosti špatně založený komunikační systém s kapacitními silnicemi, křižujícími se přímo v centru a automobily zahlcovaly veřejné prostory středu města. Městu by pomohla výstavba okružních komunikací, která byla plánovaná a která by pomohla centrum zklidnit. Vznikly by zde prostory pro adekvátní výstavbu a rekreační plochy v okolí řek. Tato nepříznivá situace se ale neřešila. V okolí centra se nacházely malé upravené parky a pěší zóny, přesto střed Plzně neplnil zcela funkci společenského prostoru (Bernhardt a kol., 2013).

4.6. Konceptní dokumenty od počátku 21. století

Komise životního prostředí Rady města Plzně má jako jeden z hlavních cílů zajištění komplexního dokumentu, řešícího životní prostředí. Tento dokument musí vycházet z cílů a postupů vyplývajících ze zákona o obcích a právních předpisů v oblasti životního prostředí, zároveň prezentuje návrhy k řešení ekologických problémů města. Od roku 1995 vznikal konceptní dokument, nesoucí název Konceptce péče o životní prostředí v Plzni. Z organizačních důvodů však první verze nebyla schválena. Na základě poznámek a diskuzí k první verzi vznikla verze druhá. Předložena k projednání Radě města Plzeň byla v roce 1998, dokument byl radou přijat a doporučen ke schválení Zastupitelstvu města Plzně. Projednání a schválení Konceptce však bylo přesunuto na rok 2001, k dokončení významně přispělo usnesení Vlády ČR o Zásadách regionální politiky, kdy mimo jiné bylo uloženo zpracování konceptních podkladů pro rozvoj jednotlivých krajů a strategických dokumentů pro regionální politiku. Konceptce byla schválena dne 13. 12. 2001 (Konceptce péče o životní prostředí v Plzni, 2001).

Konceptce je představena jako programový dokument města Plzně, který definuje principy aktivní politiky města v oblasti péče o životní prostředí a určuje nezbytné kroky městské správy pro další období. Určuje si jeden základní cíl – zlepšení životního prostředí ve městě. Konkrétněji si vymezuje stěžejní cíle, do kterých by se městská správa měla nejvíce zapojit, navrženy jsou zde i strategie, které k dosažení cílů měly dopomoci, viz následující tabulka č. 4.

Tab. č. 4 – Stěžejní cíle Koncepce a jednotlivé strategie k dosažení cílů

Stěžejní cíle	Strategie k dosažení cíle
Snížení zátěže prostředí emisemi a hlukem	<p>Snížení zátěže obytných oblastí a centra města dopravou</p> <p>Podpora rozvoje MHD a IDS</p> <p>Pasivní protihluková ochrana</p> <p>Eliminace negativních vlivů energetických a technologických zdrojů na ovzduší</p>
Zajištění funkčního systému městské zeleně a příměstské krajiny	<p>Zajištění a důsledné prosazování péče o krajinné prvky</p> <p>Realizace opatření přispívající k obnově krajinně ekologických vazeb</p>
Zabezpečení čistoty města a efektivního a ekologického nakládání s odpady	<p>Vytvoření komplexního systému nakládání s odpady</p> <p>Zabezpečení systému kvalitního úklidu a údržby veřejných prostranství</p> <p>Snížení znečišťování města snižováním počtu znečišťovatelů a produkce znečišťujících látek</p>
Efektivní spolupráce s veřejností a ekologická výchova občanů	<p>Zabezpečení pravidelné a komplexní informovanosti občanů</p> <p>Zajištění různých forem ekologické výchovy obyvatel</p> <p>Zkvalitnění zapojení veřejnosti do rozhodovacích procesů</p>
Zlepšení péče o veřejné prostory v zastavěné části města	<p>Zabezpečení systematického úklidu a údržby veřejných prostor</p> <p>Zlepšení vybavenosti veřejných prostor</p> <p>Realizace nových ploch veřejných prostor</p>

Zdroj: převzato z Koncepce péče o životní prostředí v Plzni (2001)

V roce 2013 byla Zastupitelstvem města Plzně schválena aktualizace koncepčního dokumentu Program rozvoje města Plzně, který v současné době stále platí. Program rozvoje města Plzně je významným nástrojem pro rozhodování městské správy a zároveň je hlavním strategickým dokumentem města. Hlavním principem programu je dlouhodobý proces strategického plánování, kde mimo jiné je řešena i oblast životního prostředí.

V současné době je koncepce péče o životní prostředí v Plzni rozpracovávána v rámci Strategického plánu, oblast životního prostředí byla zahrnuta do 3. rozvojového pilíře. Tento koncepční dokument je prozatím v návrhovém procesu a uveden v platnost by měl být v první polovině tohoto roku. Podle plánu zaznamenala Plzeň zlepšení pobytové kvality veřejných prostranství a ploch zeleně a nadále se zde rozšiřuje nabídka pro trávení volného času. Zřetelnou proměnou prošlo území v blízkosti centra města, proběhla revitalizace Štruncových sadů, Mlýnské strouhy, obnoveny byly rovněž okružní sady kolem centra. Město nadále revitalizuje plochy zeleně a okrašluje městské parky a náměstí. Postupně byly upravovány i městské parky, revitalizace proběhla v Borském i Lochotínském parku, dále je upravována rekreační oblast Boleveckých rybníků (Strategický plán města Plzně: Tematická analýza Životní prostředí, 2016).

Pro území města jsou zpracovávány i dokumenty, které řeší jednotlivé části životního prostředí. Pravidelně se aktualizuje Program na zlepšení kvality ovzduší města Plzně, který provádí rozbor nejzávažnějšího problému v oblasti životního prostředí v Plzni. Na přípravě tohoto dokumentu se Rada města Plzně prvně usnesla v roce 2006. Většina území města je dlouhodobě zařazena mezi oblasti s překročenými imisními limity, za největší znečišťovatele ovzduší se považuje automobilová doprava, průmyslové areály, lokální vytápění tuhými palivy a energetické a technologické zdroje. Právě Program na zlepšení kvality ovzduší stanovuje okruh opatření, který je vázán na územní plán a zabývá se především řešením dopravy a energetiky (Hladík, 2016).

Významnou problematikou řešenou v strategickém plánu je adaptační opatření na změnu klimatu. Právě těmito opatřeními se město více věnuje až v posledních letech. Mezi rizika spojená se změnou klimatu ve městech je zahrnuto nárůst městského tepelného ostrova a vlny horka, dlouhodobé sucho, nedostatek vody a šíření požárů, přívalové srážky a povodně ve městě. Přizpůsobení se změně klimatu a zmírnění

potencionálních škod by mělo být založeno na adaptaci města a zahrnutí problematiky do koncepčních dokumentů. V Plzni můžeme nalézt několik příkladů přírodě blízkých adaptačních opatření. Například v Božkově, na Božkovském ostrově vznikl poříční park s protipovodňovým opatřením, chránící zastavěnou část Božkovského ostrova až do pětiletých povodňových průtoků. Proběhla zde rovněž revitalizace dřevinných porostů a místo se stalo oblíbeným odpočinkovým místem.

Jako další významné opatření lze uvést již zmiňovanou obnovu Mlýnské strouhy v centru Plzně. Díky návratu vodní plochy do centra došlo k pozitivnímu ovlivnění mikroklimatu okolí a navrácení rostlinných i živočišných druhů vázaných na vodní prostředí, které by zde jinak nebyly.

V neposlední řadě je nutno zmínit obnovu Lochotínského parku. Park byl revitalizován za účelem zlepšení podmínek krátkodobé rekreace obyvatel přilehlého sídliště Vinice, došlo zde ke stabilizaci dřevinných porostů a trávníků vedoucí k větší druhové i věkové skladbě. Mezi další významný přínos revitalizace patří zpomalení odtoku srážkových vod, snížení vodní eroze, zadržení dešťové vody v tůních (Baroš, 2015). V parku bylo vybudováno umělé koryto, které odvodňuje území a současně slouží k odlehčení kanalizace. *„Příklad Lochotínského parku mimo jiné ukazuje, že současné snahy o obnovu ekosystémových funkcí území a podporu přirozených podmínek odtoku v našich městech naráží na řadu téměř nevratných změn v městské krajině.“* (Kopp, 2017, s. 32).



Obr. č. 5 - Prázdné koryto určené k odvodnění území a odlehčení kanalizace v Lochotínském parku

Zdroj: vlastní fotografie (2018)

Současným základním koncepčním dokumentem pro urbanistickou zeleň je Generel zeleně města Plzně, „nejvýznamnějším výstupem *Generelu zeleně* je soubor jednoznačných ploch *Generelu zeleně*, jejichž aktualizace byla schválena usnesením *Rady města Plzně ze dne 30. 6. 2016.*“ Generel zeleně vymezuje plochy sadovnických úprav umístěných převážně v sídlištní či jiné zástavbě, dále součástí dokumentu jsou návrhové plochy určené pro realizaci nových ploch zeleně. Dokument spravuje Správa veřejného statku města Plzně, jedná se organizaci zřízovanou statutárním městem Plzeň, jejíž hlavní náplní je správa a údržba veřejně přístupného majetku města (Útvar koncepce a rozvoje města Plzně, 2018).

5. Vývoj území Lochotínského parku a jeho okolí

5.1. Vývoj od lázeňského parku k současnosti

Lochotínský park a jeho nejbližší okolí si za dobu své existence prošlo významnými změnami. V této kapitole se budu věnovat rozboru vývoje tohoto parku a využití jeho ploch. Lochotínský park je nejstarší park na území města Plzně a z tohoto důvodu je ideálním zájmovým územím pro zhodnocení vývoje. O vznik parku se zasloužil purkmistr Martin Kopecký v roce 1832, kdy park vznikl jako součást lázní. Lázeňský pavilon spolu s lázeňským parkem měly pozvednout město Plzeň se záměrem, aby se Plzeň stala lázeňským městem. V parku byly prováděny rozsáhlé terénní úpravy, vycházkové cesty lemovaly stromové aleje a v blízkosti lázeňských budov se nacházely okrasné keře a rostliny.

O lázeňství v Plzni ale nebyl přílišný zájem, lázně upadaly a s tím i Lochotínský park, na jehož údržbu a zvelebování chyběly finance. Roku 1849 byl lázeňský areál prodán Měšťanskému pivovaru, který Lochotínský park postupně rozšířil a nadále jej spravoval. Lidé z Plzně zde stále nacházeli místo pro odpočinek, právě díky výhodné poloze nacházející se mimo rozrůstající se město, stále více znečišťované průmyslovou výrobou. I nadále se pokračovalo s úpravami parku a roku 1892 byla vysázena alej Kilometrovka, která vedla od parku až ke Kalikovskému mlýnu. Od roku 1899 bylo obyvatelům Plzně zjednodušeno spojení z centra města do jeho okrajových částí, a to tramvajovou linkou z Bor na Lochotín.

Až do roku 1945 měl Lochotínský park ve vlastnictví Měšťanský pivovar, přičemž rozšířil celý park na 71 ha, z původních 5 ha při jeho založení (Cílková, 2007). Po roce 1947 přešel park do správy města a bývalé lázeňské budovy byly využívány k různým účelům. V 50. a 60. letech 20. století začaly v parku vznikat objekty spjaté s organizací společenských akcí a trávení volného času. V letech 1960–1964 byl vybudován přírodní amfiteátr, který dodnes slouží k pořádání různých kulturních akcí. Na počátku 50. let vznikla v těsném sousedství parku botanická zahrada a později v letech 1960–1962 sem byla přesunuta také zoologická zahrada. Zatímco po vzniku parku dominovaly stromové aleje podél vycházkových cest, které ponechávaly jinak volné prostranství s možností výhledu na město, později se zavedl způsob plošného zalesňování. Vznikla zde

stromová monokultura, která byla poměrně bezúdržbová, avšak park zarůstal a stromy zde neměly optimální podmínky pro růst. Zejména z tohoto důvodu město Plzeň uvažovalo o obnově parku.

Od roku 1984 je území Lochotínského parku prohlášeno za chráněné území a zároveň je park chráněn jako významný krajinný prvek. V současné době je Lochotínský park postupně revitalizován. V roce 2007 byla rozpracována dokumentace zabývající se obnovou parku a zpracovatelem návrhu bylo Architektonické studio Hysek s.r.o. V rámci první etapy obnovy parku se část parku, od Lochotínského pavilonu po amfiteátr, stala příjemným veřejným prostorem. Byla zde opravena síť cest, výhradně z přírodních materiálů, byly provedeny terénní úpravy, vysázeny nové dřeviny a přes kamenné koryto položena nová lávka (Plzeňský architektonický manuál, 2016). Významně se projevil podíl travnatých ploch. V parku nalezneme velké množství mobiliáře, tedy laviček, odpadkových košů, stojanů na kola, veřejného osvětlení či informačních tabulí. Právě informační tabule prezentují vývoj parku od jeho založení. Tato dlouhodobá revitalizace byla završena v roce 2015 a byla financována z velké části z dotace ROP Jihozápad, z prostředků Evropské unie (Baroš, 2015).

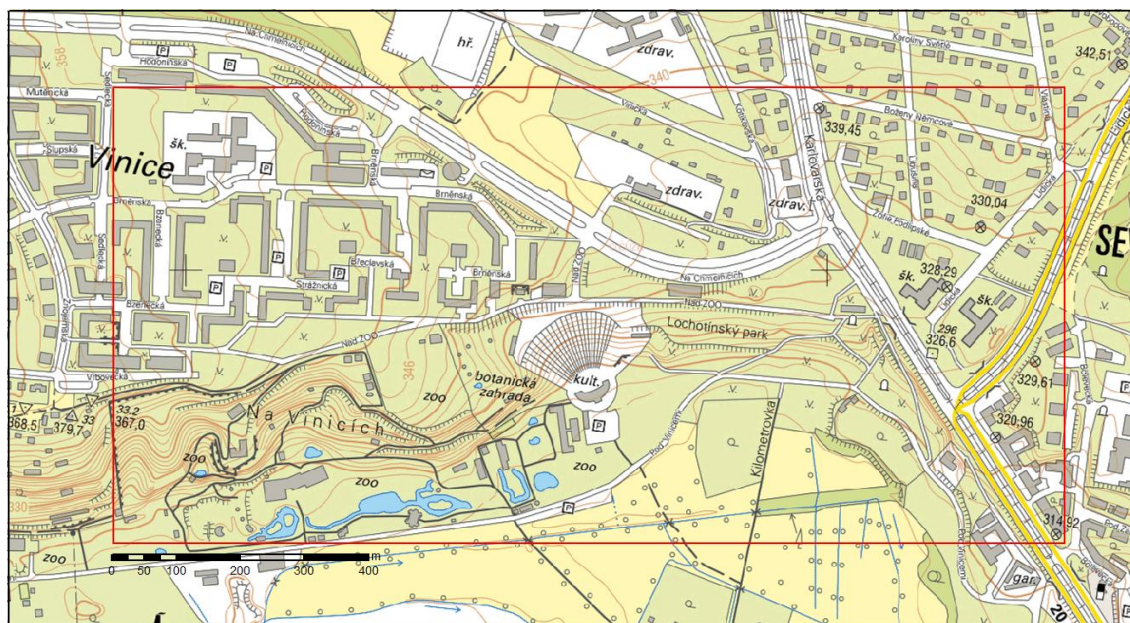


Obr. č. 6 – Pohled do Lochotínského parku

Zdroj: vlastní fotografie (2018)

5.2. Rozbor využití ploch na vymezeném území

Pro vlastní rozbor využití ploch v Lochotínském parku a jeho přilehlém okolí jsem si vymezila území, viz obrázek č. 6. Vybrané území primárně zobrazuje Lochotínský park, dále nynější část města - Vinice a část vilové čtvrti nacházející se severně od parku. Toto vymezení jsem zvolila s ohledem na možnost demonstrovat časový vývoj vybrané oblasti.



Obr. č. 7 – Vymezené území Lochotínského parku a jeho okolí

Zdroj: vlastní zpracování dle geoportal.cuzk.cz (2018)

Jak jsem již uvedla, Lochotínský park vznikl mimo zastavěné území, v severní části města. Podle mapy císařského otisku z roku 1841 (obr. č. 8), tedy necelých 10 let po začátku výstavby parku, můžeme vidět odlehlý Lochotínský park obklopen lány, loukami, či ornou půdou. Nenachází se v okolí žádná významná zástavba vyjma lázeňských budov.



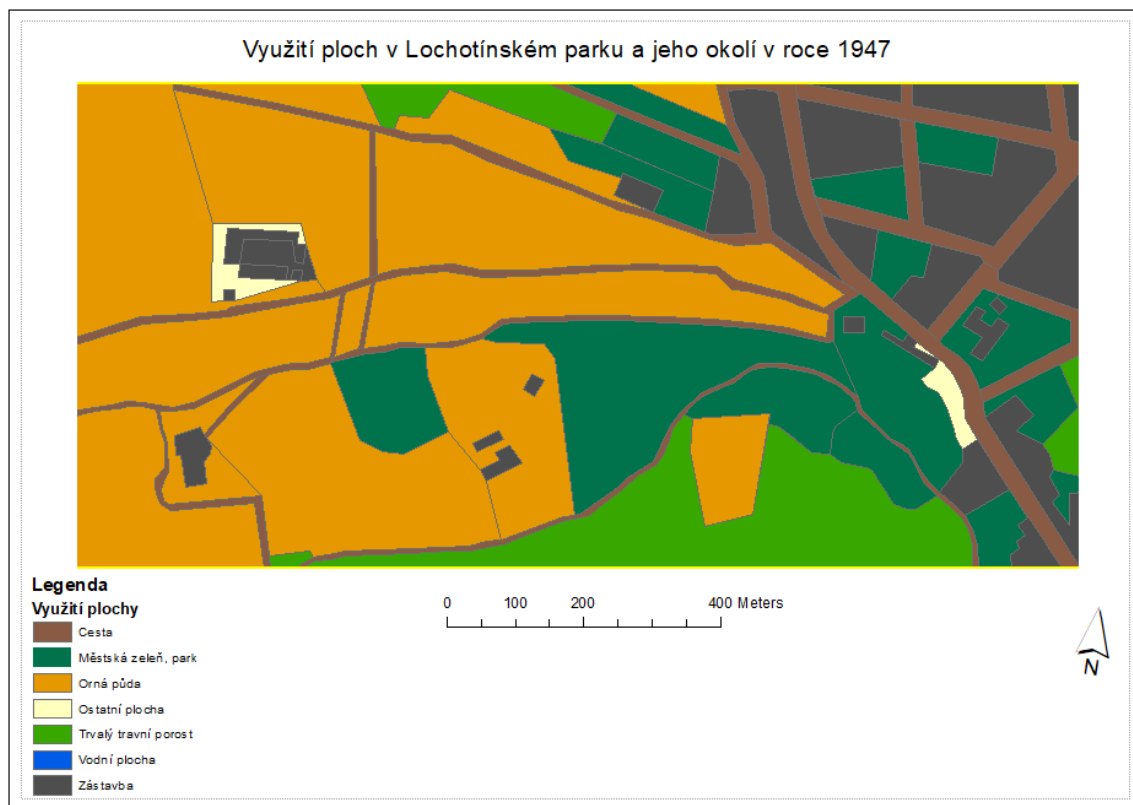
Obr. č. 8 – Mapa císařského otisku z roku 1841

Zdroj: SIT města Plzně, gis.plzen.eu

Významnější zásahy do prostoru parku a jeho okolí se udály v meziválečném období, kdy se tehdejší Saské předměstí (nyní Severní předměstí) rozrůstalo o vilovou čtvrť. V letech 1923–1924 například vznikla budova Vyšší hospodářské školy (nyní Pavlovův pavilon LF UK), nacházející se východně od parku. A v roce 1931 byla postavena budova Jubilejního okresního dětského domova (nyní Procháskův ústav LF UK) (Bernhardt a kol., 2013). Zvyšoval se podíl zástavby na úkor orné půdy či trvalých travních porostů.

Zásadním způsobem narušilo původní ráz rozšíření silniční komunikace vedoucí z centra do nově vznikajících sídlišť v Severním předměstí. Dopravnímu tahu musely ustoupit všechny lázeňské budovy, a tak byl zbourán Císařský sál, restaurace i skleník.

Pro podrobnější zhodnocení vývoje prostranství v okolí Lochotínského parku slouží obrázek č. 9 a 10, současně s tabulkou č. 5 a 6.



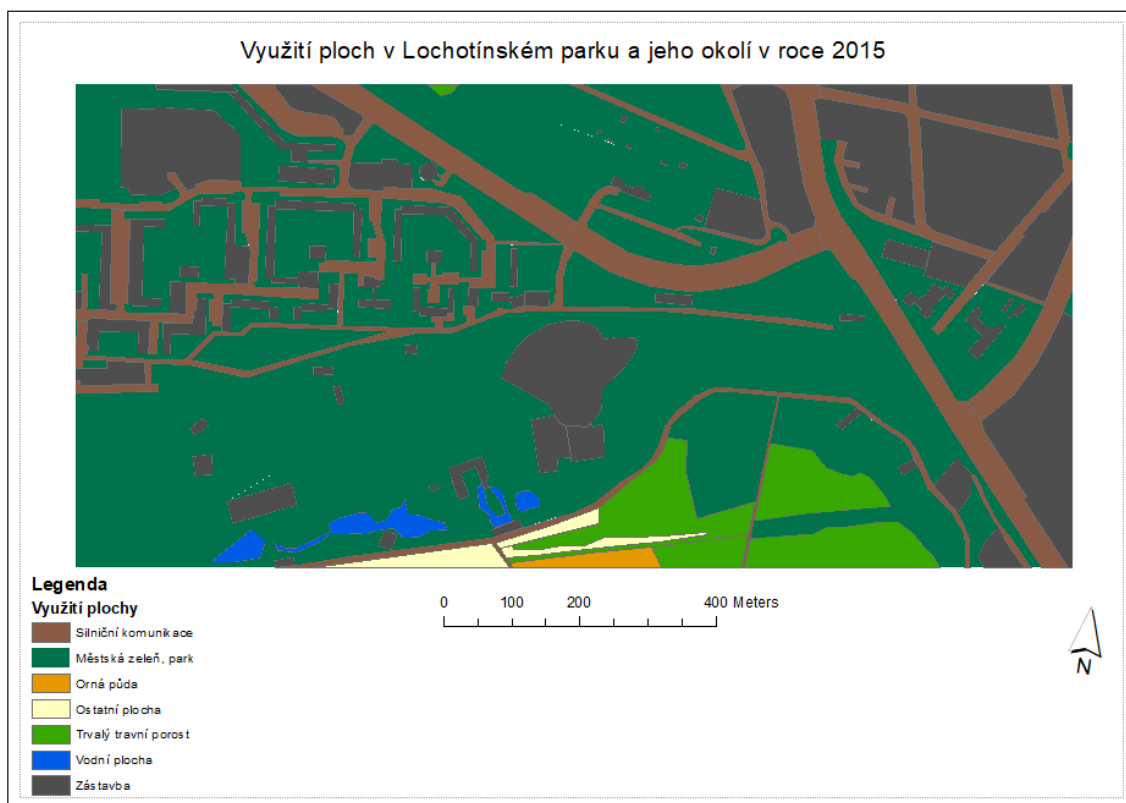
Obr. č. 9 – Vyžití ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 1947

Zdroj: vlastní zpracování dle gis.plzen.eu/staremapy/ (2018)

Tab. č. 5 – Výměra ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 1947

Využití plochy	v m ²	v %
Cesta	114 421	10,9
Městská zeleň, park	202 021	19,2
Orná půda	484 699	46,0
Ostatní plocha	9 753	0,9
Trvalý travní porost	109 207	10,4
Zástavba	133 953	12,7
Vodní plocha	0	0

Zdroj: vlastní zpracování (2018)



Obr. č. 10 - Využití ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 2015

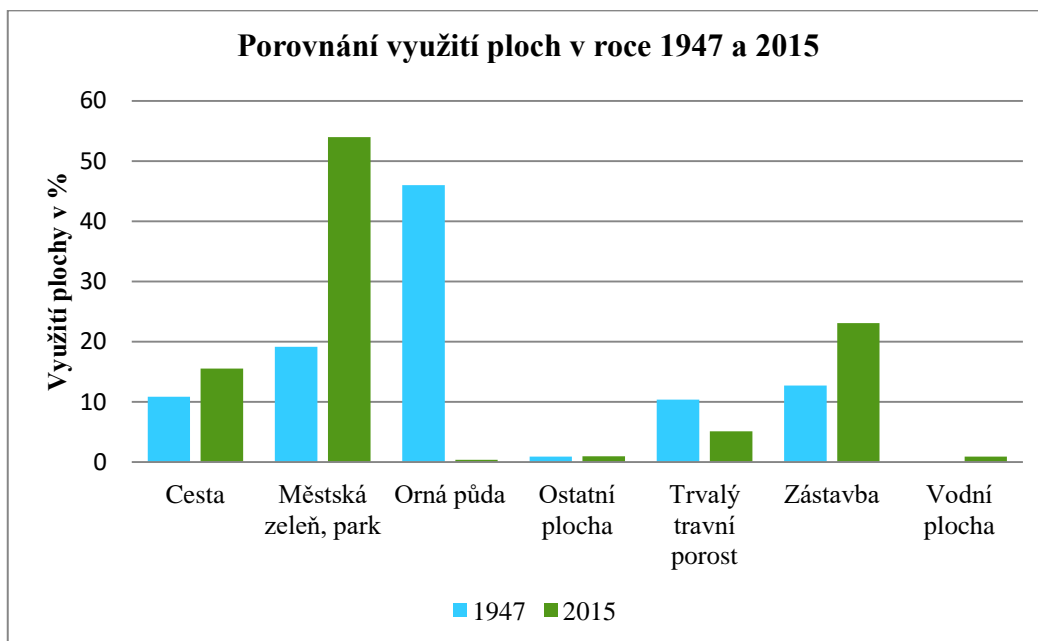
Zdroj: vlastní zpracování dle geoportal.cuzk.cz (2018)

Tab. č. 6 – Výměra ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 2015

Využití plochy	v m ²	v %
Silniční komunikace	163 616	15,5
Městská zeleň, park	569 040	54,0
Orná půda	4 255	0,4
Ostatní plocha	10 361	1,0
Trvalý travní porost	54 004	5,1
Zástavba	243 369	23,1
Vodní plocha	9 685	0,9

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Graf č. 1 – Porovnání využití ploch v roce 1947 a 2015



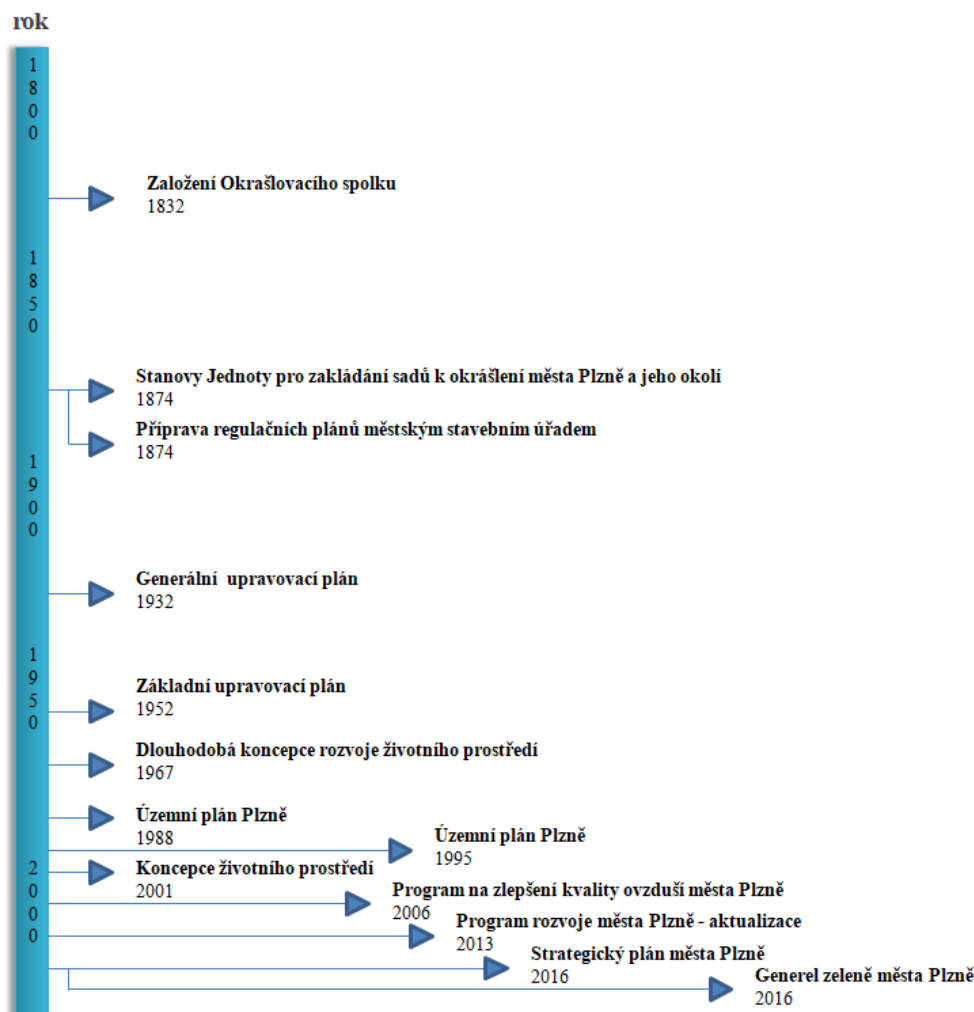
Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Na základě porovnání mapových výstupů z let 1947 a 2015 je zásadní rozdíl v poklesu orné půdy. Toto území bylo postupně zastavěno a v blízkosti zástavby se nachází městská zeleň. Výrazně vzrostl podíl městské zeleně, přičemž do této kategorie jsem zahrнула samotný Lochotínský park, zeleň v bezprostřední blízkosti zástavby i Zoologickou a botanickou zahradu. Pro porovnání využití ploch na vymezeném území slouží také graf č. 1, ze kterého je patrná významná přeměna orné půdy na městskou zeleň začleněnou do městské zástavby. Do kategorie ostatní plocha je zahrnuta nezpevněná plocha, která dle studia ortofotomap slouží a i v minulosti sloužila jako parkoviště.

6. Zhodnocení a diskuze

Ze zpracované práce je patrné, že Plzeň zaznamenala v oblasti péče o životní prostředí od počátku 19. století velký vývoj. Postupná změna přístupů k péči o životní prostředí byla odrazem vývoje společnosti. S rostoucím počtem obyvatel a s ním spojeným rozvojem města se zvyšovala potřeba dbát na životní prostředí a hygienu životního prostředí. Formování zeleně v Plzni bylo významnou součástí péče o životní prostředí v Plzni od 30. let 19. století. Ke zkrášlení města významně přispěl tehdejší purkmistr Martin Kopecký, který založil Okrašlovací spolek, primárně z důvodu vybudování parku u lázeňského areálu na Lochotíně. Na základní myšlenku Okrašlovacího spolku v 70. letech navázala nově vzniklá Jednota pro zakládání sadů k okrašlení města Plzně a jeho okolí. Tyto dva spolky nebyly zřizovány městskou správou, ale do jisté míry je město podporovalo, a to i finančně. Zároveň byla péče o životní prostředí již zahrnuta v připravovaných regulačních plánech, které vypracoval městský stavební úřad v roce 1874. V později vypracovaných upravovacích plánech byla snaha o regulaci výstavby s ohledem na zachování dobré úrovně životního prostředí. První samostatný koncepční dokument zaměřený na péči o životní prostředí byl vyhotoven roku 1967, a to Dlouhodobá koncepce rozvoje životního prostředí, která byla vypracována pro období 1970–1980. Tato koncepce zohledňovala tehdejší stav jednotlivých složek dávající dohromady úroveň životního prostředí a zároveň zobrazovala ideální vývoj pro optimalizaci hygieny životního prostředí a tím celkového dobrého stavu životního prostředí. Do roku 2001, kdy vznikla Koncepce životního prostředí, byly požadavky na životní prostředí řešeny v rámci územních plánů. Tento koncepční dokument vznikl dlouhých 6 let a podobně jako koncepce z roku 1967, analyzoval tehdejší současný stav a navrhoval určitá opatření pro zlepšení stavu životního prostředí. Tato koncepce z roku 2001 je v současné době stále platná. Téma životního prostředí města Plzně je v současné době projednáváno ve Strategickém plánu města Plzně, který je stále v rozpracované podobě a k jeho schválení a uvedení v platnost by mělo dojít v první polovině letošního roku.

Pro zpřehlednění významných milníků souvisejících s péčí o životní prostředí ve městě Plzeň jsem vytvořila následující grafické znázornění.



Obr. č. 11 – Významné milníky plánování životního prostředí v Plzni

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Přístupy k životnímu prostředí v Plzni prošly od počátku 19. století určitými změnami, které přímo navazovaly na potřeby a požadavky města a samotných obyvatel. V jednotlivých obdobích, rozčleněných na začátku práce, se právě tyto potřeby měnily a určovaly postupy pro zlepšení životního prostředí. Na základě studie jsem shrnula zásadní požadavky v jednotlivých etapách, které měly odrážet potřebu společnosti a města při jeho rozvoji, viz tab. č. 7.

Tab. č. 7 – Hlavní požadavky na zlepšení životního prostředí v Plzni v jednotlivých obdobích

Období	Hlavní požadavky na zlepšení životního prostředí
19. století	Rozvinutí kanalizační sítě, potřeba pitné vody
1900–1939	Regulace výstavby, formování městské zeleně
1945–1990	Zpracování územně-plánovací dokumentace pro plánování rozvoje města, snaha o rozdělení průmyslových a obytných oblastí, zlepšení kvality vody
1991 – současnost	Ochrana půdy před zástavbou, revitalizace a regenerace městské zeleně, opatření pro adaptaci města na změnu klimatu, zkvalitnění ovzduší

Zdroj: vlastní zpracování (2018)

Lze konstatovat, že v 19. století se Plzeň potýkala s hlavním problémem v oblasti hygieny životního prostředí, a to především s nedostatečně rozvinutou kanalizační a vodovodní sítí. Zvyšující se počet obyvatel měl také za následek nedostatek pitné vody, což bylo řešeno vybudováním nové vodárny na konci 19. století. Významným prvkem byla také městská zeleň. Město si uvědomovalo význam zeleně, a proto vznikaly nové aleje, sady a parky. Městská zeleň byla výrazným okrašlovacím prvkem, také ale plnila funkci veřejného prostoru jako prostranství pro rekreaci. Od přelomu 19. a 20. století rostla potřeba regulace výstavby ve městě. Růst plzeňských předměstí a připojování nových obcí bylo město nuceno systematicky řídit. V regulačních plánech bylo pamatováno na životní prostředí, na zachování volných ploch nebo na regulaci vodních toků. Potřeba zpracování důkladné územně-plánovací dokumentace významně vzrostla po 2. světové válce. Plzeň jako poničené město, jehož počet obyvatel opět vzrostl, se muselo vypořádat s následky války a formovat rozvoj města na základě tehdejších potřeb. Na území města se rozrůstalo množství průmyslových objektů a podle územních plánů zde byla snaha oddělit průmyslové stavby od obytných čtvrtí

zelenými pásy nebo parky. Průmyslová výroba také byla největším znečišťovatelem vodních toků a ovzduší ve městě. Ke zkvalitnění vody v plzeňských řekách napomohla výstavba čistírny odpadních vod, která byla uvedena do provozu v 60. letech 20. století. Plzeň tedy sice byla významným průmyslovým střediskem západních Čech, ale na úkor životního prostředí. Od 90. let vzniklo pro město Plzeň mnoho koncepčních dokumentů řešících jak celkové plánování rozvoje města, tak soustřeďujících se na jednotlivé problematické oblasti. Jako jeden z problémů bych uvedla neustálé zastavování území na úkor volných zelených ploch. V rámci trvale udržitelného rozvoje je důležité takové plochy chránit. Charakteristickým jevem současnosti je snaha revitalizovat a obnovovat sadové plochy a parky. V parcích můžeme nalézt velké množství mobiliáře, jako jsou lavičky, odpadkové koše nebo stojany na kola. Aktuálním tématem se stává zavedení adaptačních opatření na změnu klimatu ve městě, toto je spojeno s riziky, které mohou město postihnout, například požáry nebo nedostatek vodních zdrojů. Je otázkou, jak se k problematice životního prostředí postaví město Plzeň v budoucnosti. Podle navrhovaného strategického plánu, který teprve vstoupí v platnost, lze soudit, že správa města si je vědoma nedostatků týkajících se kvality životního prostředí a současně navrhuje opatření, které by kvalitu mělo minimálně udržovat či ještě lépe zlepšovat.

Prováděný rozbor vývoje péče o životní prostředí zaměřený na město Plzeň je vhodné porovnat s obecnou studií vývoje řešenou v počátku této práce. Tak jako i jiná města reagovala na základní hygienické potřeby obyvatel, činila tak i Plzeň. Z výzkumu celkově vyplývá, že jednotlivé časové úseky se dají charakterizovat určitými zásadními požadavky na udržení kvality životního prostředí. A právě tyto hlavní požadavky v jednotlivých obdobích je možné nalézt ve většině evropských měst.

Závěr

Z této bakalářské práce je zřejmé, že přístupy k životnímu prostředí ve městě prošly značným vývojem. Tato práce je shrnutím vývoje životního prostředí ve městě Plzni od počátku 19. století do současnosti. Hlavním cílem práce byl rozbor koncepčních dokumentů (regulačních plánů, upravovacích plánů, územních plánů) zpracovaných v rámci rozvoje města a současně zohledňujících životní prostředí. Vývoj koncepčních dokumentů v Plzni se vyvíjel na základě podnětů, které vznikaly z aktuálních potřeb města i samotných obyvatel. V oblasti hygieny životního prostředí byl takovým podnětem rozvoj města, který s sebou přinášel potřebu rozšiřování kanalizace, výstavbu vodovodů či efektivnější nakládání s odpady. V Plzni se od 19. století vyvíjela průmyslová výroba, vznikaly nové továrny, což mělo negativní dopad na kvalitu životního prostředí. Město Plzeň začalo od počátku 20. století systematicky plánovat rozvoj města, rozšiřování městských předměstí a začalo zpracovávat koncepce, které navrhovaly budoucí podobu města. Zvyšující se počet obyvatel a růst města právě zvyšoval potřebu územního plánování jako nástroje pro regulaci města a udržení kvality životního prostředí. Největšími znečišťovateli životního prostředí v Plzni byly průmyslové objekty, především Škodovy závody, jejichž lokalizace v blízkosti historického centra byla kritizována. V posledních dvou desetiletích vznikla řada koncepčních dokumentů, jak územní plány, tak podrobnější dokumenty zaměřující se na problematiku oblasti. Téma životního prostředí je aktuálnější než kdy jindy, město se zaměřuje na problematiku místa, která Plzeň nejvíce postihují, zejména se jedná o znečištěné ovzduší, adaptaci krajiny na změnu klimatu či obnovu sadových a parkových ploch. Do budoucna je potřeba vytvářet opatření, která budou snižovat rizika související se změnou klimatu ve městě, s čímž je úzce spjata zachování městské zeleně a zadržování vody v městském prostředí.

Dílčí cíl této práce byl zaměřen na Lochotínský park a jeho vývoj, který částečně koresponduje s vývojem přístupu k životnímu prostředí v Plzni. Na základě studia a následného porovnání mapových výstupů z ArcGIS je patrný značný vývoj Lochotínského parku a přilehlého okolí. Park se začlenil do okolní zástavby a slouží obyvatelům jako veřejné prostranství pro jejich rekreační vyžití.

Seznam tabulek

Tab. č. 1 – Možnosti územního plánování ve vztahu k hygieně životního prostředí	14
Tab. č. 2 – Charakteristické požadavky na péči o životní prostředí v kontextu s rozvojem měst	18
Tab. č. 3 – Přehled použitých koncepčních dokumentů	25
Tab. č. 4 – Stěžejní cíle Koncepce a jednotlivé strategie k dosažení cílů	43
Tab. č. 5 – Výměra ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 1947	51
Tab. č. 6 – Výměra ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 2015	52
Tab. č. 7 – Hlavní požadavky na zlepšení životního prostředí v Plzni v jednotlivých obdobích	56

Seznam grafů

Graf č. 1 – Porovnání využití ploch v roce 1947 a 2015	53
--	----

Seznam obrázků

Obr. č. 1 – Adaptační cyklus pro rozvoj adaptačních strategií a opatření	19
Obr. č. 2 – Mže před regulací koryta pod Saským mostem (rok 1923)	31
Obr. č. 3 - Mže pod Saským mostem po regulaci koryta (rok 1931)	32
Obr. č. 4 – Mlýnská strouha tzv. „Plzeňské Benátky“. Foto z mostu u masných krámů z 90. let 20. století	36
Obr. č. 5 - Prázdné koryto určené k odvodnění území a odlehčení kanalizace v Lochotínském parku	46
Obr. č. 6 – Pohled do Lochotínského parku	48
Obr. č. 7 – Vymezené území Lochotínského parku a jeho okolí	49
Obr. č. 8 – Mapa císařského otisku z roku 1841	50
Obr. č. 9 – Využití ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 1947	51
Obr. č. 10 - Využití ploch v Lochotínském parku a jeho okolí v roce 2015	52
Obr. č. 11 – Významné milníky plánování životního prostředí v Plzni	55

Seznam použité literatury

BAROŠ, Adam, ČÍŽEK, Martin, FRANTÍK Dan a kol. 2015. *Adaptace na změnu klimatu ve městech: pomocí přírodě blízkých opatření*. Plzeň: Útvar koncepce a rozvoje města Plzně. ISBN 978-80-260-9309-1.

BEATLEY, Timothy. 2012. *Green cities of Europe: global lessons on green urbanism*. Washington, DC: Island Press. ISBN 1597269751.

BERNHARDT, Tomáš, DOMANICKÝ, Pavel, DOMANICKÝ, Petr a kol. 2013. *Plzeň: průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti = Pilsen : guide through the architecture of the town from the beginning of the 19th century to present day*. Plzeň: Pro Statutární město Plzeň vydala Nava. ISBN 978-80-7211-433-7.

BĚLOHLÁVEK, Miloslav, HAUSNER, Jaroslav. 1989. *Parky a zeleň města Plzně*. Archiv města Plzně: Plzeň.

Blue Green Cities 2016. [online]. Nottingham: University of Nottingham, [cit. 2018-04-1]. Dostupné z: <http://www.bluegreencities.ac.uk/bluegreencities/about/bluegreencitiesdefinition.aspx>

BRICHTA, Vladimír. 1971. *Dějiny Plzně*. V Plzni: Západočeské nakladatelství.

CÍLKOVÁ, Klára. 2007. *LOCHOTÍNSKÝ PARK - pohled do historie*. Správa veřejného statku města Plzně [online]. [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.svsmp.cz/mestska-zelen/zajimavosti/lochotinsky-park-pohled-do-historie.aspx>

Cities of tomorrow: Challenges, visions, ways forward. 2011. In: European Union [online]. s. 116 [cit. 2018-04-01]. DOI: 10.2776/41803. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/citiesoftomorrow/citieoftomorrow_final.pdf

DAMOHOŘSKÝ, Milan. 2010. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7.

DOSTALÍK, Jan. 2017. *The organicists: planners, planning, and the environment in Czechoslovakia (1914–1949)*. *Planning Perspectives* [online]. 32(2), 147-173 [cit. 2018-04-10]. DOI: 10.1080/02665433.2016.1261731. ISSN 0266-5433. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02665433.2016.1261731>

HALÁS, Marián, KLADIVO, Petr, ROUBÍNEK, Pavel. 2013. *Koncept kompaktního města: Příspěvek k výzkumu a správě* [online]. 1-7 [cit. 2018-04-01]. DOI: 10.5817. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/41725568/17_2013.pdf

HLADÍK, Marek, ROUBAL, Zdeněk. 2016. *Program ke zlepšení kvality ovzduší města Plzně*. Český hydrometeorologický ústav [online]. 132 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://ukr.plzen.eu/zivotni-prostredi/koncepce-zivotniho-prostredi/koncepce-zivotniho-prostredi.aspx>

JEBAVÝ, Matouš. 2012. *Zahradní města* [online]. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: https://home.czu.cz/storage/54383_Zahradn%C3%AD%20m%C4%9Bsta_p%C5%99%C3%ADsp%C4%9Bvek%20do%20katalogu%20konference%20v%20Luha%C4%8Dovic%C3%ADch%202012.pdf

KABISCH, Nadja a kol. 2016. *Urban green space availability in European cities. Ecological Indicators* [online]. 586-596 [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1470160X16300504?via%3Dihub>

Koncepce péče o životní prostředí v Plzni. 2001. Statutární město Plzeň [online]. 25 s. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://ukr.plzen.eu/zivotni-prostredi/koncepce-zivotniho-prostredi/koncepce-zivotniho-prostredi.aspx>

KOPP, Jan. 2011. *Průvodce naučnou stezkou Údolím Mže a Berounky*. Plzeň: Útvar koncepce a rozvoje města Plzně. ISBN 978-80-260-0198-0.

KOPP, Jan, RAŠKA, Pavel. 2017. *Ekohydrologický management mikrostruktur městské krajiny*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0719-4.

- KUPKA, Jiří. 2006. *Zeleň v historii města*. V Praze: Nakladatelství ČVUT. ISBN 80-01-03443-7.
- MAIER, Karel a kol. 2012. *Udržitelný rozvoj území*. 1. vyd. Praha: Grada. 253 s. ISBN 978-80-247-4198-7.
- MARTINOVSKÝ, Ivan. 2004. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-723-7.
- MATUŠKOVÁ, Alena, NOVOTNÁ, Marie a kol. 2007. *Geografie města Plzně*. 3., přeprac. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. 184 s. ISBN 978-80-7043-558-8.
- NOŽIČKA, Josef. 1966. *Snahy o zkrášlení Plzně a jejího okolí*. Minulosti Západočeského kraje, Sv. 4, s. 209-215
- OPPLOVÁ, Marta. 1994. *Životní prostředí měst a regionů*. 1. vydání. Praha: VŠE. 238 s. ISBN 80-7079-580-8.
- Plzeňský architektonický manuál: Lochotínský park*. 2016. [online]. Plzeň. [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://pam.plzne.cz/objekt/p-lp-lochotinsky-park?filter=type&type=14&display=list>
- RADFORD, Kathleen Gail, JAMES, Philip. 2012. *Changes in the value of ecosystem services along a rural–urban gradient: A case study of Greater Manchester, UK*. Landscape and Urban Planning [online], January 2013, 109(1), 117-127 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204612002885?via%3Dihub>
- Strategický plán města Plzně: Tematická analýza Životní prostředí*. 2016. [online]. Plzeň: Statutární město Plzeň, [cit. 2018-03-11]. Dostupné z: https://ukr.plzen.eu/files/ukr/pdf/zivotni_prostredi.pdf
- ŠIMŮNEK, Robert a kol. 2009. *Historický atlas měst České republiky; sv. 21*. Plzeň: Statutární město Plzeň. ISBN 978-80-7286-140-8.

THOMPSON, Catharine Ward. 2002. *Urban open space in the 21st century*. Landscape and Urban Planning [online]. (60), 59-72 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: www.elsevier.com/locate/landurbplan

TUHÁČEK, Miloš a kol. 2015. *Právo životního prostředí: praktický průvodce*. První vydání. Praha: Grada. 279 stran. Právo pro každého. ISBN 978-80-247-5464-2.

Útvar koncepce a rozvoje: Jednoznačné plochy Generelu zeleně. 2018a. [online]. Plzeň, [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://ukr.plzen.eu/zivotni-prostredi/system-sidelni-zelene/jednoznacne-plochy-generelu-zelene/jednoznacne-plochy-generelu-zelene.aspx>

Útvar koncepce a rozvoje: UrbanAdapt. 2018b. [online]. Plzeň. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <https://ukr.plzen.eu/rozvoj-mesta/mezinarodni-projekty/urbanadapt/urbanadapt.aspx>

Územní plánování a urbanismus. 1995. Praha: TERPLAN, (1). ISSN 0322-774X.

VEJCHODSKÁ, Eliška. 2009. *Ekonomie a politika městského životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Oeconomica. 175 s. ISBN 978-80-245-1241-9.

VENIG, Karel. 1978. *Zeměpis města Plzně*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. Monografie Pedagog. fakulty v Plzni.

Vodárna Plzeň: Plzeňská kanalizace. 2018a. [online]. Plzeň. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.vodarna.cz/vse-o-vode/plzenske-vodarenstvi-stokovani-a-cistirenstvi/plzenska-kanalizace/>

Vodárna Plzeň: Úprava pitné vody. 2018b. [online]. Plzeň. [cit. 2018-04-01]. Dostupné z: <http://www.vodarna.cz/vse-o-vode/plzenske-vodarenstvi-stokovani-a-cistirenstvi/uprava-pitne-vody>

WU, JunJie, PLANTINGA, Andrew J. 2003. *The influence of public open space on urban spatial structure*. Journal of Environmental Economics and Management [online]. 46(2), 288-309 [cit. 2018-04-18]. DOI: 10.1016/S0095-0696(03)00023-8. ISSN 00950696. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0095069603000238>

Životní prostředí města Plzně – Díl 2. 2003. Horní Bříza: Granát. ISBN 80-86460-07-x.

Životní prostředí města Plzně – Díl 3. 2005. Plzeň: Ramap. ISBN 80-239-4703-6.

Archivní prameny

Dlouhodobá koncepce rozvoje životního prostředí města Plzně, 1967.

KŘÍŽ, František. 1925. *Město Plzeň-činnost obecní správy 1919-1924*, Plzeň.

KŘÍŽ, František. 1929. *Město Plzeň-činnost obecní správy 1925-1928*, Plzeň.

Protokoly Jednoty pro zakládání sadů k okrášení města Plzně a jeho okolí, Archiv města Plzně.

SAMMER, František, KRISE, Jindřich. 1949. *Zpráva o stavu plánování statutárního města Plzně*, Archiv města Plzně.

SAMMER, František, KRISE, Jindřich. 1950. *Zelený plán*, Archiv města Plzně.

Stanovy spolku pro okrašlování a ochranu domoviny, Plzeň, Archiv města Plzně.

Mapový podklad

SIT města Plzně, souvislý rastr Ing. Václav Čada, podklad Ústřední archiv zeměměřičství a katastru. Dostupné z: <https://gis.plzen.eu/staremapy/>

Abstrakt

BISCHOFOVÁ, Martina. *Vývoj koncepcí péče o životní prostředí města Plzně*. Plzeň, 2018. 66 s. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: životní prostředí, historický vývoj, koncepční dokumenty, městská zeleň, město, Plzeň

Předkládaná bakalářská práce je zaměřena na vývoj koncepčních dokumentů řešících přístupy k životnímu prostředí v městě Plzni. V práci je proveden rozbor problematiky životního prostředí ve městech, situace v minulosti i současnosti. Hlavním záměrem práce je etapizace a analýza koncepčních dokumentů souvisejících s problematikou životního prostředí v Plzni od počátku 19. století do současnosti. Součástí práce je rozbor vývoje Lochotínského parku a jeho přilehlého okolí. Na základě plánu města Plzně z roku 1947 a 2015 byly vytvořeny a následně porovnány mapové výstupy z ArcGIS 10, které zobrazují využití ploch na vymezeném území. Vývoj péče o životní prostředí zaznamenal v Plzni významný pokrok a tento vývoj se v základních bodech shoduje s vývojem v jiných městech. Téma životního prostředí ve městě je velmi aktuální a bylo by vhodné se poučit z historie, neboť by to mohlo přispět k zefektivnění přístupu k životnímu prostředí.

Abstract

BISCHOFVÁ, Martina. *Development of concepts of environmental care in the city of Pilsen*. Plzeň, 2018. 66 s. Bachelor Thesis. University of West Bohemia. Faculty of Economics.

Key words: environment, historical development, conceptual documents, urban greenery, city, Pilsen

This bachelor thesis focuses on the development of conceptual documents dealing with approaches to the environment in the city of Pilsen. The thesis analyzes the environmental issues in the cities, taking in consideration the situation in the present and the past. The main purpose of this work is the phasing and analysis of conceptual documents related to environmental issues in Pilsen since the beginning of the 19th century to the present time. The thesis includes an analysis of the development of the Lochotín park and its surroundings. Based on the Pilsen City Plan of 1947 and 2015, map outputs from ArcGIS 10, that display the use of areas in the defined area, were created and then subsequently compared. The development of environmental care in Pilsen has made significant progress and this development is in line with the developments in other cities. The topic of environment in the city is very current and it would be useful to learn from the history, as it could contribute to making the approach to the environment more effective.